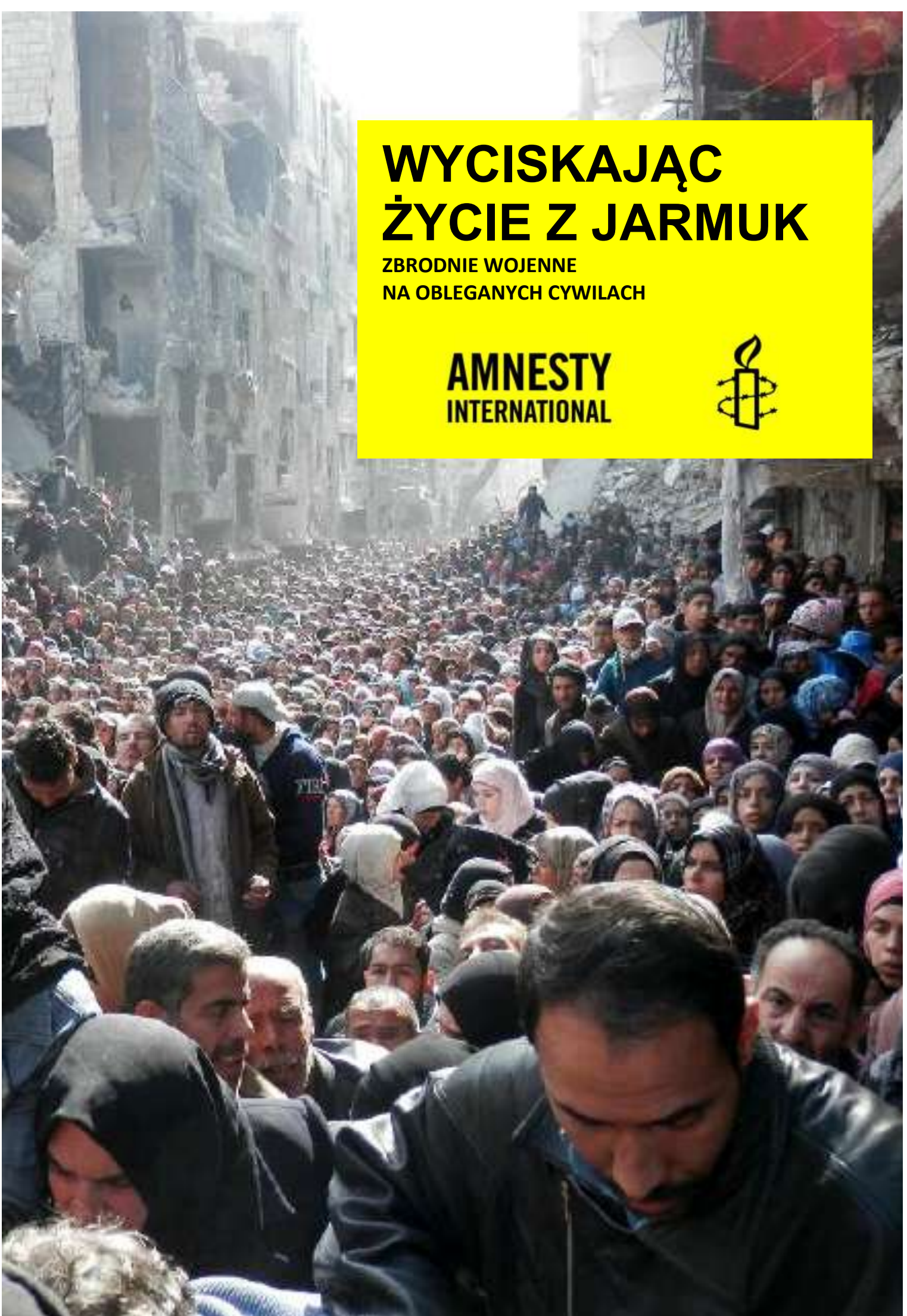

WYCISKAJĄC ŻYCIE Z JARMUK

ZBRODNI WOJENNE
NA OBLEGANYCH CYWILACH

AMNESTY
INTERNATIONAL

Amnesty International jest globalnym ruchem zrzeszającym ponad 3 miliony członków i aktywistów z ponad 150 państw i terytoriów, działających na rzecz powstrzymania ciężkich pogwałceń praw człowieka.

Naszą wizją jest świat, w którym każda osoba cieszy się pełnią praw zawartych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz innych międzynarodowych dokumentach praw człowieka. Jesteśmy organizacją niezależną od rządów, ideologii politycznych, interesów ekonomicznych i religii, finansowaną dzięki datkom naszych członków i zwolenników.

AMNESTY
INTERNATIONAL

First published in 2014 by

Amnesty International Ltd
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0dW
United Kingdom
© amnesty international 2014

Index: mde 24/008/2014 english
Original language: english
Printed by amnesty international,
International Secretariat, united kingdom

All rights reserved. this publication is copyright, but may be reproduced by any method without fee for advocacy, campaigning and teaching purposes, but not for resale. the copyright holders request that all such use be registered with them for impact assessment purposes. for copying in any other circumstances, or for reuse in other publications, or for translation or adaptation, prior written permission must be obtained from the publishers, and a fee may be payable. to request permission, or for any other inquiries, please contact copyright@amnesty.org

Cover photo: residents wait to receive food aid distributed by UNRWA at the besieged Yarmouk camp, south of Damascus, Syria, on 31 January, 2014.
© unrwa.org

amnesty.org

1. WPROWADZENIE

Mijają już trzy lata od rozpoczęcia w Syrii protestów, których uczestnicy wzywali do zmiany rządu i reform w kraju. Władze Syrii odpowiedziały z niezwyklej brutalnością, doprowadzając do wybuchu trwającego do dziś wewnętrznego konfliktu zbrojnego. Ćwierć miliona Syryjczyków w obleganych miastach i dzielnicach znalazło się w całkowitej izolacji, a przetrwać mogą jedynie z najwyższym trudem. Większość z oblężonych tkwi już ponad rok na terenach odciętych przez siły rządowe, które nieustannie ostrzeliwują i bombardują oblegane miejscowości. Objęta blokadami ludność cywilna pozbawiona jest pożywienia; wielu mieszkańców żywi się schwytanymi psami i kotami, a poszukując jadalnych roślin lub resztek zapasów w porzuconych domach ryzykują śmierć od kuli snajpera. Jednocześnie w innych rejonach, gdzie poparcie dla rządu pozostaje silne, cywile w miejscowościach obleganych przez siły opozycyjne również pozbawieni są żywności, opału i leków.

Do rejonów obleganych przez siły rządowe należą przedmieścia i dzielnice Damaszku, jak również rejony w pobliżu innych większych miast, w tym Homs i Aleppo. Położone 8km od centrum Damaszku dzielnice Jarmuk i Ghouta Wschodnia znalazły się w niezwykle ciężkim oblężeniu, w czasie którego ucierpiały również w wielokrotnie ponawianych atakach sił lojalnych wobec prezydenta Baszara al-Assada. Podobna sytuacja ma miejsce w Homs, trzecim co do wielkości mieście Syrii, jak również w al-Hassaka na północnym wschodzie kraju. Bojownicy opozycyjni oblegają natomiast centralne więzienie Aleppo, największego miasta Syrii, ale też położone niedaleko wioski Zahraa i Nobl, których mieszkańców uznają za zwolenników rządu.

Niniejszy raport dotyczy sytuacji w Jarmuk, gdzie oblężenie trwa szczególnie długo, ma niezwykle ciężki wpływ na sytuację ludności i doprowadziło do największej liczby ofiar zmarłych z głodu. Jarmuk jest południową dzielnicą Damaszku, na którą składa się 2km² bardzo gęstej zabudowy. Mieszkańcami Jarmuk obok Syryjczyków są palestyńscy uchodźcy oraz potomkowie uchodźców wysiedlonych przez Izrael w roku 1948, kiedy powstało państwo Izrael, oraz w roku 1967, kiedy Izrael zajął Zachodni Brzeg Jordanu i strefę Gazyⁱ. W chwili wybuchu obecnego konfliktu w Jarmuk znajdowała się największa społeczność uchodźców palestyńskich. Łącznie dzielnicę zamieszkiwało 180 000 Palestyńczyków oraz kilkaset tysięcy Syryjczyków. W miarę narastania konfliktu tysiące mieszkańców innych, dotkniętych wojną rejonów przybyło do Jarmuk w poszukiwaniu schronienia. Jednocześnie tysiące innych opuściło dzielnicę, mając nadzieję znaleźć bezpieczeństwo poza miastem. Dołączyli tym samym do rzeszy uchodźców wewnętrznych lub opuścili kraj.

Siły rządowe rozpoczęły oblężenie Jarmuk w grudniu 2012 roku. W lipcu 2013 wstrzymały wszelki dostęp do dzielnicy. Od tego czasu, za wyjątkiem krótkiej przerwy po 18 stycznia 2014, armia syryjska uniemożliwia dostęp do obleganej dzielnicy cywilom oraz transportom żywności i innych towarów, w tym materiałów medycznych. Na odciętych terenie pozostaje od 17 000 do 20 000 cywilów, wśród nich ludzie chorzy, starzy, kobiety z dziećmi.ⁱⁱ

W dzielnicy Jarmuk w wyniku blokady lub w powtarzanych atakach sił rządowych życie straciła znaczna liczba osób. Amnesty International uzyskała potwierdzone informacje o 194 cywilach, którzy stracili życie od zamknięcia blokady w lipcu 2013. Trzy główne przyczyny śmierci powtarzające się w zebranych przez AI doniesieniach to głód, brak opieki medycznej oraz kule snajperów. Wielu innych mieszkańców Jarmuk odniosło rany lub cierpi z powodu chorób wywołanych przez długi czas spędzony w skrajnie złych warunkach. Mieszkańcy Jarmuk stoją u progu śmierci z głodu. Stale przemierzają dzielnicę w poszukiwaniu czegokolwiek nadającego się do jedzenia. Ostatnie punkty medyczne tracą wszelką zdolność udzielenia pomocy chorym i rannym. Każdy dzień przynosi obawy o przyszłość i lęk przed działaniami sił rządowych, gdyby oblężenie miało się wreszcie zakończyć. Mieszkańcy wielu innych miejscowości syryjskich również cierpią z rąk sił rządowych, odcięci w podobnych blokadach i równie trudnych warunkach.

Podczas trwającego oblężenia siły rządowe aresztowały również znaczną liczbę mieszkańców Jarmuk, z których wielu poddano wymuszonym zaginięciom. Więźniowie tracili życie w niejasnych okolicznościach. Wśród zatrzymanych znalazło się co najmniej 12 pracowników służb medycznych, z czego sześciu pozostaje ofiarami wymuszonego zaginięcia a jeden stracił życie w więzieniu służb bezpieczeństwa. Wszyscy stali się celami działań służb bezpieczeństwa z powodu oferowanej pomocy medycznej. Wielu innych pracowników medycznych straciło życie lub odniosło rany w atakach prowadzonych w sposób przypadkowy, jak również celowo w nich wymierzonych przez siły rządowe oblegające Jarmuk.

Los uchodźców palestyńskich w Syrii stanowi katastrofę wewnątrz większej katastrofy syryjskiej. Niemal dwie trzecie z 530 000 palestyńskich uchodźców dziś ponownie jest uchodźcami. Około 270 000 z nich to uchodźcy wewnętrzni nadal przebywający na terytorium Syrii, podczas gdy kolejnych 50 000 uciekło do Libanu, 11 000 do Jordanii, 6 000 do Egiptu, 1 000 do Libii i kolejny 1 000 do Strefy Gazy, Turcji, Malezji, Tajlandii, Indonezji i innych krajówⁱⁱⁱ. Już w lipcu 2013 agencja Narodów Zjednoczonych UNRWA, oferująca opiekę i wsparcie 5 milionom Palestyńczyków przebywających w Syrii, Libanie, Jordanii, na Zachodnim Brzegu oraz w Strefie Gazy, opisywała ich sytuację jako „społeczność w stanie rozpadu i gwałtownego kryzysu”.

Niniejszy raport powstał w oparciu o informacje uzyskane przez Amnesty International od sześciorga aktualnych oraz 12 byłych mieszkańców Jarmuk, obecnie uchodźców wewnętrznych na terenie Syrii lub poza nią, utrzymujących z najwyższym trudem sporadyczny kontakt z członkami rodzin i innymi osobami nadal przebywającymi w Jarmuk. Amnesty International przeprowadziło wywiady z nimi za pomocą internetu, Skype’a oraz telefonu. Dalsze informacje pochodzą od współpracowników organizacji obrony praw człowieka, organizacji humanitarnych i służb medycznych oraz z nagrań wideo i fotografii nadsyłanych przez mieszkańców Jarmuk i inne osoby. Amnesty International zachowuje w tajemnicy tożsamość wszystkich osób, które przekazały informacje na potrzeby niniejszego raportu, w celu zapewnienia im bezpieczeństwa.

Międzynarodowe prawo humanitarne – prawo konfliktów zbrojnych – zakazuje głodzenia ludności cywilnej jako środka prowadzenia walki. Syryjskie siły rządowe oraz wszelkie inne grupy

uczestniczące w konflikcie muszą umożliwić i ułatwić pilny i nieograniczony dostęp cywilów do udzielanej bezstronnie pomocy humanitarnej. Cywile w obleganych miejscowościach muszą również otrzymać możliwość ich opuszczenia, a personel uprawnionych organizacji humanitarnych swobodę poruszania się. Strony konfliktu winny również upewnić się, że ranni i chorzy zostaną opatrzeni i przetransportowani bez dyskryminacji. Oblężenie ludności cywilnej jako forma kary zbiorowej jest zakazane na mocy międzynarodowego prawa humanitarnego.

Amnesty International wzywa syryjski rząd i siły zbrojne do natychmiastowego zniesienia blokady Jarmuk oraz innych obszarów cywilnych, zaprzestania ostrzału i innych arbitralnych ataków na cywilów, oraz do zapewnienia organizacjom humanitarnym swobodnego i nieograniczonego dostępu do wszelkiej ludności cywilnej. Dotyczy to zarówno możliwości przekraczania granic państw ościennych, jak np. Turcji, i dostępu na tereny zajęte przez siły opozycyjne, jak również możliwości przekraczania linii frontu pomiędzy siłami rządowymi i opozycyjnymi. Siły opozycyjne winny również umożliwić organizacjom humanitarnym nieograniczony dostęp do ludności cywilnej na opanowanych przez nie terenach, jak również powstrzymać ataki prowadzone bez rozróżnienia celów oraz inne zakazane ataki. Wszystkie strony konfliktu winny uszanować personel medyczny i powstrzymać się od ataków kierowanych przeciw pracownikom służb medycznych i humanitarnych.

Wszystkie strony konfliktu winny stosować się do międzynarodowego zakazu tortur i innych form okrutnego traktowania oraz trwale zapewnić uwięzionym ludzkie traktowanie. Wszelkie osoby zatrzymane ze względu na korzystanie z przysługujących im praw człowieka lub ze względu na ich tożsamość winny zostać bezzwłocznie uwolnione.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych winna kontynuować działania związane z krytyczną sytuacją humanitarną w Syrii oraz jasno zakomunikować wszystkim stronom, że poniosą odpowiedzialność przed międzynarodowym wymiarem sprawiedliwości za zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciw ludzkości oraz inne ciężkie naruszenia praw człowieka, jakich dopuszczają się kontrolowane przez nie oddziały. W tym celu Rada Bezpieczeństwa winna niezwłocznie przekazać sytuację w Syrii Prokuratorowi Międzynarodowego Trybunału Karnego.

2. OBLĘŻENIE

2.1 SYTUACJA OGÓLNA

Kiedy w 2011 roku Syrię ogarnęły powszechne protesty i demonstracje oraz skierowane przeciw nim represje strony rządowej, mieszkańcy Jarmuk trzymali się z boku, co było odbiciem przyjętej na długo wcześniej przez Palestyńczyków strategii nieangażowania się w problemy wewnętrznej polityki Syrii, jak również faktu że obecny prezydent jak i jego ojciec, Hafez al-Assad, nadali uchodźcom palestyńskim prawa szersze niż inne przyjmujące ich kraje w regionie. Niemniej jednak brutalna reakcja władz na pokojowe protesty doprowadziła do powstania uzbrojonych grup opozycyjnych, co zmieniło charakter konfliktu. Konfliktu, który w sposób nieunikniony wciągnął również Jarmuk.

Dnia 6 czerwca 2011 około 21 osób zginęło, gdy uzbrojeni członkowie Generalnego Dowództwa Ludowego Frontu Wyzwolenia Palestyny (PFLP-GC)^{iv} oraz syryjskich służb bezpieczeństwa otworzyli ogień do pochodu rozgniewanych mieszkańców Jarmuk. PFLP-GC wywołało gniewne reakcje mieszkańców Jarmuk, gdy nie przyłączyło się do wcześniejszej demonstracji żałobnej, upamiętniającej ofiary, w tym mieszkańców Jarmuk, zastrzelone poprzedniego dnia na granicy przez siły izraelskie.^v Niechęć do PFLP-GC oraz rządu syryjskiego dodatkowo wzrosła gdy na Jarmuk w sierpniu i wrześniu 2012 spadły pociski syryjskiej artylerii, zabijając co najmniej 20 osób. Wkrótce na terenie Jarmuk pojawiły się zbrojne grupy opozycyjne działające pod egidą Wolnej Armii Syryjskiej. Grupy te zrekrutowały pewną liczbę mieszkańców obozu i podjęły walkę z siłami rządowymi oraz PFLP-GC.

16 grudnia 2012 MIG syryjskich sił powietrznych przeprowadził serię nalotów na Jarmuk, bombardując cele cywilne, w tym cztery szkoły – z których dwie służyły za schroniska dla uchodźców wewnętrznych, meczet – również oferujący schronienie uchodźcom wewnętrznych, oraz szpital al-Basel. Z raportów lokalnych organizacji praw człowieka oraz szeregu innych źródeł wynika, że były to obiekty stricte cywilne, wśród ofiar znalazło się co najmniej 25 cywilów i żadnych bojowników grup opozycyjnych^{vi}. Sekretarz Generalny ONZ Ban Ki-moon odniósł się do ataków lotniczych „z najwyższym niepokojem”. Następnego dnia siły rządowe podjęły ponownie ostrzał artyleryjski obozu Jarmuk oraz, w asyście PFLP-GC, rozpoczęły trwające do dziś oblężenie. W kolejnych tygodniach siły rządowe ostrzeliwały Jarmuk z użyciem artylerii, moździerzy i rakiet Grad, powodując znaczną liczbę ofiar, szczególnie wśród ludności cywilnej.^{vii}

W początkowych tygodniach oblężenia Jarmuk opuściło prawdopodobnie około 140 000 uchodźców palestyńskich oraz dziesiątki tysięcy obywateli syryjskich^{viii}. Inni jednak pozostali: według danych Amnesty International byli to głównie mieszkańcy najubożsi i inne osoby, dla których znalezienie alternatywnego miejsca zamieszkania okazało się problemem, w tym palestyńscy uchodźcy, dla których zamieszkanie w innych rejonach Syrii jest trudne i którzy natrafiają też na większe trudności szukając schronienia w krajach sąsiadujących z Syrią.^{ix}

Początkowo siły syryjskie dopuszczały do mieszkańców wąski strumyk żywności, jak np. niewielkie worki warzyw, jednak w ilości zbyt małej w stosunku do potrzeb. Opór jednak trwał, i z czasem blokada Jarmuk została zacieśniona. Dopuszczano już tylko minimalne ilości żywności i wody. W okolicach kwietnia 2013 siły rządowe odcięły zasilanie; od tego czasu mieszkańcy korzystają z generatorów, których użycie jest kosztowne i pozwala zaspokoić jedynie ułamek potrzeb. Brak energii elektrycznej miał bezpośredni wpływ na funkcjonowanie szpitali i punktów medycznych, które już wcześniej były ogromnie obciążone znaczną liczbą ofiar snajperów i bombardowań oraz dużą liczbą pacjentów cierpiących wskutek złych warunków humanitarnych. W lipcu 2013 armia syryjska ostatecznie odcięła wszelki dostęp do Jarmuk, w tym ruch cywilny, transporty żywności i innych towarów oraz materiałów medycznych.

Działalność zbrojnych grup opozycyjnych obecnych na terenie obozu Jarmuk – jakoby wbrew woli większości mieszkańców pragnących zachować neutralność w stosunku do wewnętrznych konfliktów syryjskich – dodatkowo powiększała problemy oblężonych cywilów. W szczególności, bojownicy niektórych oddziałów rekwirowali leki i środki medyczne ze szpitali i punktów medycznych, stawiając potrzeby własnych rannych ponad potrzeby cywilnych mieszkańców dzielnicy. Bojownicy WAS, którzy zjawili się w Jarmouk jako pierwsi, w większości opuścili później dzielnicę aby włączyć się w walkę w innych miejscach, przede wszystkim we wschodniej Ghouta, w al-Qalamun oraz al-Quseyr. Na miejscu pozostała jednak pewna liczba bojowników Suqour al-Jolan, grupy powiązanej z WAS.

W miarę jak liczba bojowników WAS malała, napływali bojownicy innych ugrupowań, korzystając z obozu Jarmuk jako bazy do ataków na armię syryjską. Wśród nich znaleźli się również członkowie Jabhat al-Nusra oraz ISIS (Islamskie Państwo Iraku i al-Sham)^x. Członkowie tych grup toczyli ciężkie walki z armią syryjską w lipcu 2013, zmuszając ją do porzucenia szeregu pozycji i oddania terenu, co jednak doprowadziło również do dalszego zacieśnienia blokady nałożonej na dzielnicę Jarmuk przez siły rządowe, PFLP-GC oraz szyickich bojowników pro-rządowych z brygady Abu Fadl al-Abbas, z których wielu jest Irakijczykami, Libańczykami oraz Irańczykami.

Wszyscy obecni oraz byli mieszkańcy dzielnicy Jarmuk, z którymi kontaktowała się Amnesty International, twierdzą zgodnie że ludność miejscowa nie popiera pojawienia się i obecności grup takich jak al-Nusra czy ISIS. Niemniej jednak, chociaż niektórzy członkowie opozycyjnych grup zbrojnych szabrowali budynki oraz rekwirowali materiały medyczne, Amnesty International nie otrzymała żadnych doniesień, które wskazywałyby, że członkowie którejkolwiek z tych grup utrudniają mieszkańcom Jarmuk opuszczenie terenów objętych blokadą.

W okresie, gdy na początku roku 2014 rozpoczynały się w Genewie popierane przez partnerów międzynarodowych negocjacje przedstawicieli rządu syryjskiego i opozycji, jednocześnie trwały negocjacje lokalne pomiędzy przedstawicielami stron walczących w Jarmuk oraz władz palestyńskich działających z Ramallah. Doprowadziły one do porozumienia, dzięki któremu do zdesperowanych mieszkańców Jarmuk dotarła niewielka ilość pomocy. Na mocy tego porozumienia, poczynając od 18 stycznia 2014 strona rządowa umożliwiła kilkuset chorym i rannym cywilom wraz z niektórymi członkami rodzin opuszczenie Jarmuk oraz wwóz niewielkiej

liczby paczek żywnościowych dla osób pozostających w oblężeniu. Choć są to wydarzenia pozytywne, miały one jedynie minimalny wpływ na sytuację tysięcy cywilów pozostających w oblężeniu w Jarmuk. Liczbę pozostających w oblężeniu szacuje się na 17 000 do 20 000, w tym wiele osób starszych, chorych, a także rodziny z dziećmi.^{xi}

Cień nadziei pojawił się również 22 lutego 2014, gdy Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła rezolucję 2139. Po trzech latach pogwałceń praw człowieka i narastającego kryzysu humanitarnego była to pierwsza rezolucja RB ONZ odnosząca się do sytuacji humanitarnej w Syrii. Strony konfliktu zostały wezwane do usunięcia blokad terenów mieszkalnych, w tym również Jarmuk; odstąpienia od pogwałceń praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarnego, oraz do umożliwienia natychmiastowego i swobodnego dostępu organizacji humanitarnych do potrzebujących, w tym również poprzez granice państw i linie frontu.

W konsekwencji trwających negocjacji, kilka konwojów humanitarnych dostarczyło do Jarmuk niezbędną, choć ograniczoną pomoc humanitarną. Pomiędzy 18 stycznia a 26 lutego agencja UNRWA dostarczyła na obrzeża obozu Jarmuk 7493 paczki żywnościowe. Każda paczka zawiera suchy prowiant wystarczający jednej rodzinie na maks. 10 dni. Nadal jednak są to ilości niewystarczające w stosunku do potrzeb zdesperowanych mieszkańców Jarmuk. W tym samym okresie osoby w najcięższym stanie mogły opuścić obóz i zostały przewiezione do szpitali.

Według źródeł lokalnych i międzynarodowych na terenie obozu Jarmuk do pierwszych dni lutego 2014 przebywało od 2000 do 3000 bojowników opozycyjnych, którzy jednak od tego czasu w większości znaleźli sposób na opuszczenie obozu. Na koniec lutego 2014 wszyscy rozmówcy Amnesty International przebywający w obozie Jarmuk twierdzili, że większość lub wszyscy bojownicy opozycyjni wydostali się z Jarmuk utrzymywaną w tajemnicy drogą, a sam obóz powinien odzyskać utrzymywany w przeszłości status neutralny z chwilą zniesienia oblężenia. Jednak 2 marca 2014 siły rządowe kilkakrotnie ostrzelały Jarmuk w reakcji na ponowne pojawienie się bojowników Jabhat al-Nusra. W oświadczeniu z którym zapoznała się Amnesty International, Jabhat al-Nusra oskarża siły rządowe i PFLP-GC o niedopełnienie obietnicy zakończenia oblężenia.

2.2 OFIARY ŚMIERTELNE OBLĘŻENIA

Amnesty International zgromadziła informacje o śmierci 194 osób cywilnych, które straciły życie w okresie pomiędzy nałożeniem pełnej blokady Jarmuk w lipcu 2013 a 22 lutego 2014. Informacje o każdej z nich ujęte są w załączniku do niniejszego raportu. Jest prawdopodobne, że w tym samym okresie śmierć ponieśli również bojownicy opozycyjni, jednak Amnesty International posiada informacje o jednym takim przypadku.

Informacje o ofiarach śmiertelnych pochodzą od Palestyńskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża w Syrii (PRCS-S) oraz kilku organizacji praw człowieka, których członkowie są obecni lub mają kontakty na terenie obozu Jarmuk. Są to: Action Group on Palestinian Sirians (AGPS)^{xii}, Palestinian League for Human Rights (PLHR)^{xiii}, Group 194^{xiv} oraz Palestinian Camp News Network Union (PCNNU)^{xv}. W przypadku 46 ofiar istnieją fotografie lub nagrania wideo dokumentujące pozyskane dane.

W większości przypadków znane są pełne imiona i nazwiska ofiar, w kilku przypadkach jednak znane są tylko niepełne dane a trzy ofiary pozostają anonimowe. 54 spośród ofiar jest płci żeńskiej a 139 męskiej. W jednym przypadku płeć ofiary pozostaje niemożliwa do ustalenia. Dla 16 ofiar ustalono wiek w przedziale od 60 do 85 lat, a kolejnych 25 zostało określone jako „osoby starsze” bez dokładnych danych. Wśród ofiar śmiertelnych znalazło się również 12 niemowląt poniżej 12 miesięcy oraz 6 starszych dzieci.

Dla 128 osób, czyli 2/3 wszystkich ofiar przyczyną śmierci był głód. Istotnym czynnikiem był również brak opieki medycznej, ponieważ w innych warunkach osoby głodujące mogą otrzymywać dożylnie płyny lub substancje odżywcze. Płyny tego typu są jednak niezwykle trudno dostępne ze względu na brak dostaw oraz zniszczenie większości punktów medycznych. Według zgromadzonych danych kolejnych 51 ofiar straciło życie w wyniku chorób lub obrażeń, których leczenie nie było już możliwe w warunkach panujących w Jarmuk. Działający w Jarmuk pracownicy medyczni stwierdzili w rozmowie z Amnesty International, że nawet w przypadku najciężej rannych w bombardowaniach lub osób dotkniętych przez poważne problemy medyczne jak np. atak serca, skuteczne leczenie byłoby możliwe przy odpowiednim zaopatrzeniu. 10 osób straciło życie zastrzelone przez snajperów wojsk rządowych; wśród nich co najmniej dwie ofiary zginęły poszukując żywności na otaczających dzielnicę polach. Dwie inne osoby zostały zastrzelone podczas protestów. Jeden z protestów został zorganizowany w dzień po ataku lotniczym, w którym śmigłowiec rządowy zrzucił na Jarmuk bomby beczkowe.^{xvi}

2.3 GŁÓD

Pomiędzy grudniem 2012 a lutym 2013 siły syryjskie obsadzające punkty kontrolne wokół dzielnicy Jarmuk przepuszczały stopniowo coraz mniej osób, a przepuszczane nieregularnie ilości produktów spożywczych, np. warzyw, również były zmniejszane. Każdy, kto próbował dostarczyć żywność lub leki na teren Jarmuk, ryzykował życiem. Dnia 12 stycznia 2013 Ghassan Shihabi wraz z dziećmi podjął próbę wjazdu na teren obozu Jarmuk z ładunkiem chleba dla mieszkańców. Na punkcie kontrolnym oficerowie służb bezpieczeństwa sił powietrznych zatrzymali go, jednak po pewnym czasie zezwolili mu na przejazd członkowie PFLP-GC. Według relacji wdowy, otrzymanej przez Amnesty International, kiedy Ghassan Shihabi ruszył z miejsca, został zastrzelony przez snajpera sił rządowych.^{xvii}

Począwszy od lipca 2013, syryjskie siły rządowe wstrzymały wszelkie dostawy żywności, leków i innych produktów do obozu Jarmuk, przyczyniając się o ogromnego cierpienia i zagrożenia dla mieszkańców. Od chwili odcięcia dzielnicy, jej mieszkańcy toczą nieprzerwaną walkę o życie. Powszechne niedożywienie doprowadziło do wielu ofiar śmiertelnych, ale również do znacznego wzrostu liczby zachorowań, szczególnie wśród osób już chorych, osób starszych, dzieci i kobiet w ciąży.

Po odcięciu dostępu do obozu przez armię i wspierające ją bojówki, w sklepach i na targowiskach w krótkim czasie wyczerpały się zapasy żywności. Jak dowiedziała się Amnesty International, jedyne produkty nadal dostępnymi na rynku w lutym 2014 były „przyprawy oraz rodzaj zielonej masy skrobiowej, która po usmażeniu nadaje się do jedzenia.”

W miarę nasilania się efektów blokady narastała też desperacja mieszkańców. Najpierw, gdy zabrakło chleba, rodziny używały mąki z ciecierzycy lub tłuczonej kaszy bulgur. Z czasem jednak również i te produkty się wyczerpały, a ceny na rynku wystrzeliły – na koniec 2013 roku kilogram ryżu kosztował w przeliczeniu od 70 do 100 dolarów. Jedna z rozmówczyń przekazała Amnesty International, że jej brat sprzedał posiadane jeszcze papierosy po 40 do 50 dolarów za paczkę, a za uzyskane pieniądze kupował trwałą, łatwą w przechowywaniu żywność, jak np. ryż i soczewicę.

Mieszkańcy kilka miesięcy przetrwali przeszukując okolicę za czymkolwiek nadającym się do spożycia, w tym kaktusami, kwiatami ogrodowymi i innymi roślinami. Z głodu wielu naraża się na ostrzał snajperów w nadziei zdobycia żywności. Pielęgniarka ze szpitala opisała sytuację, gdy przyniesiono do niej ciało 16-letniego chłopca zastrzelonego przez snajpera. Zrozpaczony ojciec wołał: „zginąłeś, bo zbierałeś liście hibiskusa dla młodszych braci i sióstr.”

Syryjczyk, który nadal przebywa w Jarmuk, przekazał Amnesty International w lutym 2014: „Jem wszystko, co uda mi się zdobyć. Na kolejny posiłek czekam zwykle około 30 godzin. Albo wychodzimy na pola strzeżone przez snajperów i tam zbieramy rośliny, albo zrzucamy się w kilka osób i kupujemy za 10 000 funtów syryjskich kilogram ryżu lub soczewicy. Nie stać nas jednak na taki zakup codziennie. Ostatnio do obozu dotarło kilka transportów, przez co ceny spadły o jakieś 30%, jednak przywiezione produkty nie trafiają na stragany – sprzedawane są na czarno, jak leki.”

Inni mieszkańcy przekazali Amnesty International, że owoców i warzyw nie jedli od wielu miesięcy. W styczniu 2014 jeden z nich stwierdził: „ostatni raz warzywa jadłem osiem miesięcy temu.”

Inny mieszkaniec przekazał informację, że „owoców nie jadł od siedmiu miesięcy a warzyw od sześciu”, jadł natomiast roślinę, którą określił jako „ptasia stópka”, popularnie stosowaną jako paszę dla krów i innych zwierząt gospodarskich. Inni mieszkańcy również żywili się tą rośliną, u części wywołała jednak reakcje alergiczne. W miarę jak ludność przechodzi na dietę opartą o chwasty, coraz częściej zdarzają się zatrucia pokarmowe. Niektórzy mieszkańcy w desperacji zabijają i zjadają własne psy i koty. Praktyka ta została dopuszczona specjalnym edyktem przez przywódców religijnych, niestety w niektórych przypadkach prowadzi ona do ciężkich zatruc.^{xviii} Według innej relacji, niektórzy mieszkańcy próbowali korzystać z mleka suk^{xix}. Niektórzy mieszkańcy pożywienie zdobywają w kontenerach na śmiecie, co zostało podobno udokumentowane na filmie zamieszczonym w serwisie Youtube. Inną popularną „potrawą” jest woda zmieszana z przyprawami.

Wielu mieszkańców Jarmuk zostało zabitych lub ranionych przez rządowych snajperów, gdy poszukiwali żywności, szczególnie w południowej części dzielnicy, gdzie znajdują się pola uprawne. Aktywista praw człowieka przekazał Amnesty International, że w przeszłości ludzie mieli możliwość bezpiecznego poszukiwania żywności na polach, jednak później sytuacja uległa zmianie: „Teren jest pod ostrzałem snajperów armii syryjskiej. Nikt nie jest teraz w stanie się tam zbliżyć nie ryzykując kuli.”

Wolontariusz pracujący w szpitalu palestyńskim donosi, że ludzie z ranami postrzałowymi napływają z tego rejonu codziennie, a części z nich nie udaje się przeżyć.^{xx} Mimo wielkich nadziei związanych z informacją, że 12 lutego na teren obozu miał dotrzeć znaczny transport żywności,

Talal Awad został tego dnia zastrzelony przez snajpera gdy szukał pożywienia na obrzeżach obozu.^{xxi}

2.4 PRACOWNICY MEDYCZNI, SŁUŻBA ZDROWIA I STAN ZDROWIA OBLĘŻONYCH

Długotrwałe i niezwykle okrutne oblężenie ma wyniszczający wpływ na pozostających w Jarmuk mieszkańców, co potwierdzają pracownicy medyczni, obrońcy praw człowieka, ludność, z którą kontaktowała się Amnesty International jak również przedstawiciele monitorujących sytuację organizacji międzynarodowych. Zniszczeniu uległa znaczna część infrastruktury medycznej, zaś pracownicy medyczni padają ofiarą zarówno przypadkowych bombardowań, jak i ataków bezpośrednio w nich wymierzonych, co stanowi element kary zbiorowej, jaką ma być oblężenie.

Wśród dziesiątków, jeśli nie setek aresztowanych w czasie oblężenia znalazło się co najmniej 12 pracowników medycznych, z czego sześciu padło ofiarą wymuszonych zaginięć a jeden zmarł w więzieniu w niejasnych okolicznościach. Do zaginionych należą: dr. Hail Hamid, konsultant i wykładowca medycyny na uniwersytecie w Damaszku, zatrzymany przez rządowe służby bezpieczeństwa podczas pracy klinice w Jarmuk 11 sierpnia 2012, jego dalsze losy pozostają nieznane; dr. Aladdin Youssef, neurochirurg, zatrzymany na punkcie kontrolnym armii syryjskiej około 18 grudnia 2012. Wolontariusz czerwonego półksiężyca przekazał Amnesty International informację, że dr. Youssef został uwięziony w wyniku kłótni z żołnierzami, którzy nie zezwolili mu na przekroczenie punktu kontrolnego w drodze po leki; chirurg urolog, dr. Nizar Jawdet Kassab, zatrzymany przez siły rządowe na punkcie kontrolnym w Jarmuk 19 grudnia 2012, zaginął bez śladu; ratownik medyczny Hussam Mouad, aresztowany 30 grudnia 2012, zaginął; Salma Abdularazaq, studentka budownictwa lat 21, wolontariuszka patrolu medycznego (al-Kashafa al-Tibiya) Organizacji Wyzwolenia Palestyny, aresztowana 30 grudnia 2012 podczas rewizji osobistej przy wjeździe do Jarmuk , gdy znaleziono na niej niewielkie ilości leków. Przewieziona na przesłuchanie do oddziału wywiadu wojskowego przy obozie Jarmuk, zaginęła bez śladu^{xxii}; pielęgniarz, asystent anestezjologa Abd al-Rahman Salameh, aresztowany 1 września 2013, zaginął bez śladu.^{xxiii} W październiku 2012 siły rządowe aresztowały również sanitariusza, Mohammeda Abu Rughba, który został zwolniony pod koniec grudnia 2013.

Pracownicy punktów medycznych w Jarmuk przekazali również Amnesty International, że wielu ich współpracowników opuściło dzielnicę w obawie przed aresztowaniem. Brak personelu miał nieunikniony wpływ na zakres dostępnej opieki, przyczyniając się do dodatkowego niebezpieczeństwa dla chorych i rannych. Wdowa po Ghassanie Shihabie przekazała Amnesty International: „Jak tylko dotarłam na miejsce [szpital palestyński], pielęgniarz powiedział mi że mój mąż nie żyje. W szpitalu nie było żadnych lekarzy, ponieważ kilka dni wcześniej aresztowany został dr. Aladdin Youssef, a pozostali nie przychodzili do szpitala z obawy o własne bezpieczeństwo.”^{xxiv}

Wśród innych uwięzionych pracowników medycznych znalazł się Mohammed Najma, właściciel hurtowni medycznej który wspierał grupę wolontariuszy z patrolu medycznego OWP (al-Kashafa al-Tibiya). Patrol pełnił rolę służby pierwszego reagowania po upadku rakiety, przenosząc rannych do ambulansów i pomagając im dotrzeć do punktów medycznych. Doświadczony pracownik medyczny przekazał Amnesty International, że Mohammed Najma został aresztowany 1 września 2013 przez funkcjonariuszy palestyńskiego oddziału służb bezpieczeństwa armii, którzy naszli go

w biurze, pobili jego własnym laptopem i wywieźli. Został jednak uwolniony pod koniec listopada 2013.

Co najmniej jeden pracownik medyczny został zidentyfikowany wśród dziesiątek zatrzymanych w Jarmuk i tysiacy innych więźniów z całej Syrii, którzy na przestrzeni ostatnich trzech lat stracili życie w wyniku tortur i okrutnego traktowania w syryjskich więzieniach rządowych. Dr. Firas Abd al-Razzaq al-Jild, dentysta, został zatrzymany przez syryjskie służby bezpieczeństwa 21 grudnia 2012 podczas próby wejścia na teren blokady. Jego okaleczone ciało znaleziono dwa dni później na ulicy w Jarmuk.

Co najmniej trzech wolontariuszy służb medycznych zostało zatrzymanych przy głównym, północnym wjeździe do obozu Jarmuk około 2 lutego 2014. Ahmed al-Solh, Ahmed al-Qudemi oraz Ahmed Taha uzyskali oficjalne zgody na opuszczenie obozu: Ahmed al-Qudemi otrzymał zgodę na opuszczenie obozu wraz z bratem, któremu pomagał dostać się do szpitala, natomiast Ahmed al-Solh i Ahmed Taha mieli opuścić obóz i podjąć studia na uniwersytecie. Ahmed al-Qudemi był też wolontariuszem patrolu medycznego OWP (al-Kashafa al-Tibiya).

Pracownicy medyczni znaleźli się również wśród zabitych i rannych w atakach sił rządowych na oblężoną dzielnicę Jarmuk. Niektóre ataki, w tym ataki z powietrza, ostrzał artyleryjski i ostrzał prowadzony z czołgów, miały charakter przypadkowy i prowadzone były z całkowitym lekceważeniem ludności cywilnej. Inne ataki kierowane były w sposób celowy przeciw obiektom cywilnym, w tym przeciw szpitalom i punktom medycznym. Dr. Ahmed Nawaf al-Hassan, chirurg w szpitalu palestyńskim, zginął 17 czerwca 2013 w wybuchu rakiety, wystrzelonej najprawdopodobniej przez siły rządowe w budynek szpitala. Wolontariusz czerwonego półksiężyca, świadek zdarzenia, opisał je Amnesty International: „Doktor zginął natychmiast. Rakieta spadła przed głównym wejściem do szpitala (12m) zasypując go odłamkami, z których jeden przebił serce.” Inny lekarz z tego samego szpitala, dr. Mohammed Hemedi, zginął w eksplozji rakiety poza obozem Jarmuk.

Wolontariusz Czerwonego Półksiężyca wyraził opinię, że siły rządowe realizują strategię obliczoną na maksymalizację ofiar wśród personelu medycznego i wolontariuszy: „Kiedy w budynek uderza rakietą, siły rządowe wiedzą że w miejsce wybuchu pobiegną medycy ratować rannych. Po kilku minutach oczekiwania wystrzeliją więc drugą i trzecią raketę, wiedząc że będą tam lekarze.”

Wśród rannych lekarzy, sanitariuszy i wolontariuszy znaleźli się: Khaled Salama, ranny w stopę w eksplozji rakiety; Adnan Qassem, ranny za kierownicą ambulansu; Ahmed Hassoun, ranny w stopę; Asmaa al-Khayat, ranna w plecy, pierś i ramię; Majd al-Masri, raniony odłamkiem w twarz; oraz Wissam Moussa, raniony w ramię i klatkę piersiową przez snajpera w listopadzie 2013.

Szpital palestyński, prowadzony przez palestyński oddział Czerwonego Półksiężyca, jest najważniejszym szpitalem w Jarmuk, który funkcjonuje nadal pomimo wielokrotnego bombardowania, śmierci części personelu oraz znacznego ograniczenia zakresu dostępnej opieki ze względu na blokadę zaopatrzenia. Jeden z pracowników w rozmowie z Amnesty International wyliczał wielokrotne ataki sił rządowych na szpital: „Rakieta, która uderzyła w czwarte piętro szpitala, zniszczyła generator. Innym razem bomba spadła przy samym wejściu.” Opisał również szereg przypadków, gdy rakiety uderzały w sąsiednie budynki, w tym jeden, gdy rakietą raniła jednego pracownika i spowodowała uszkodzenia w samym szpitalu. W lutym 2014, wskutek

długotrwałej blokady i bombardowań, szpital palestyński pracował już w znacznie ograniczonym zakresie; na miejscu było tylko dwóch lekarzy, energię elektryczną zapewniały dwa generatory napędzane resztkami ropy ofiarowanej przez mieszkańców, brakowało leków i innych materiałów medycznych, w tym płynów podawanych dożylnie. Szpital nadal jednak przyjmował pacjentów – ofiary snajperów oraz pacjentów cierpiących na wiele różnych schorzeń, wynikających wprost z warunków oblężenia oraz innych, które w warunkach blokady uległy zaostrzeniu z braku wody, żywności, elektryczności i leków.

Przed rozpoczęciem oblężenia w szpitalu wykonywano około 600 różnego rodzaju zabiegów chirurgicznych w miesiącu, w tym zabiegi laryngologiczne, okulistyczne i plastyczne. Obecnie jednak w szpitalu nie ma już żadnego chirurga, brak jest również wyposażenia pozwalającego na udzielenie pomocy pacjentom chirurgicznym; niemniej jednak, według słów pracownika Czerwonego Półksiężycy, „konieczne zabiegi wykonują pielęgniarki, które na bieżąco zdobywają doświadczenie i uzupełniają wiedzę”.^{xxv} Inny pracownik dodaje, że - jak można się domyślić, „wiele osób zmarło z braku płynów i innych środków”.

Wolontariusz Czerwonego Półksiężycy przekazał Amnesty International: „Ludzie umierają z ran zadanych przez snajperów lub w wyniku eksplozji, szczególnie pacjenci z ranami głowy i klatki piersiowej, ponieważ nie ma nikogo, kto potrafiłby im pomóc. Inni cywile umierają z braku sprzętu i zaopatrzenia, szczególnie defibrylatorów, inkubatorów, krwi i płynów. Brakuje nawet gazy i środków dezynfekcyjnych.” Pracownik Czerwonego Półksiężycy opisuje również, że „umierają niemowlęta dla których nie ma mleka, ani mleka matki, ani mieszanek”. Personel szpitala stara się pomagać łącząc niemowlęta z innymi matkami, które dzięki prawidłowej laktacji mogą oprócz własnego wykarmić również inne niemowlę.

Według relacji pracownicy Czerwonego Półksiężycy, pomiędzy grudniem 2013 a styczniem 2014, w wyniku komplikacji okołoporodowych zmarły trzy kobiety oraz pięcioro niemowląt, którym szpital nie był w stanie udzielić koniecznej pomocy. W skutek braku żywności oraz niedożywienia ciężarnych, jak również rozpadu opieki nad ciężarnymi znacząco wzrosła liczba poronień. Pracownik medyczny przekazał Amnesty International, że szpital posiada jeszcze sprawny ultrasonograf, jednak nie ma już lekarza który potrafiłby go użyć. Nie ma zatem możliwości diagnozowania potencjalnych problemów przed rozpoczęciem akcji porodowej. Wobec braku wykwalifikowanych ginekologów i chirurgów szpital nie jest też w stanie wykonywać cesarskich cięć, w skutek czego co najmniej jedna pacjentka zmarła z upływu krwi. W szpitalu pozostały jedynie dwie położne, które doradzają ciężarnym i przyjmują porody.

Dwaj lekarze pozostający jeszcze w szpitalu palestyńskim przyjmują rannych i chorych, podają środki przeciwbólowe i udzielają pierwszej pomocy, jednak szpital wyczerpał praktycznie wszelkie zapasy. Jeden z magazynów szpitala jest już pusty, podczas gdy drugi został przejęty przez członków należącej do WAS grupy zbrojnej Soqour al-Jolan, na potrzeby bojowników.

Jeden z pracowników medycznych przekazał Amnesty International, że był świadkiem sytuacji, gdy uzbrojeni mężczyźni wywozili ze szpitala środki medyczne dostarczone przez Czerwony Półksiężyc: „Mieli samochód pełen naszych środków medycznych ze stemplem Ramallah.” Ta sama grupa zbrojna miała również zarekwirować wszystkie pięć ambulansów obsługujących szpital palestyński.

Apteka szpitalna nadal działa, jednak jest to już ostatnia apteka w Jarmuk, poinformował Amnesty International pracownik szpitala. Przed oblężeniem w Jarmuk działało około 100-120 aptek.

Szpital Faiz Halawa, który przyjmował wielu pacjentów chirurgicznych, posiadał oddział pediatryczny i sprawny aparat rentgenowski, przerwał wszelką działalność w wyniku wielokrotnego bombardowania przez oblegające dzielnicę siły rządowe. Według relacji mieszkańców budynek szpitala został trafiony ponad 30 razy. Pozostające w nim wyposażenie i środki medyczne zostały na początku roku 2013 skradzione przez nieznaną, uzbrojoną grupę mężczyzn, prawdopodobnie członków jednej z grup zbrojnych działających na terenie Jarmuk.

Ośrodek medyczny Deir Yassin, prowadzony przez Czerwony Półksiężyc, początkowo świadczył szeroką opiekę medyczną, obejmującą pediatrię, ginekologię, dermatologię, fizjoterapię, opiekę dentystyczną i pomoc ogólną. Obecnie personel składa się niemal wyłącznie z ratowników wolontariuszy, którzy oferują pomoc tylko w ostatnich trzech specjalnościach.

Niewielki szpitalik al-Basel, w którym przyjmuje jeden lekarz, musiał ograniczyć pomoc do przypadków niespecjalistycznych i opieki dentystycznej, a pacjenci przyjmowani są już wyłącznie wcześniej rano.

Trzy opisane powyżej placówki są jedynymi, które nadal działają i oferują poważnie ograniczoną opiekę medyczną gwałtownie rosnącej liczbie rannych i chorych ofiar oblężenia. Trzy placówki medyczne prowadzone przez UNRWA na terenie obozu Jarmuk zostały zamknięte z braku personelu medycznego.

Szpital Rahma również przestał przyjmować pacjentów z powodu poważnych zniszczeń oraz bliskości frontu, na którym trwają walki pomiędzy oblegającymi dzielnicę siłami rządowymi a zbrojnymi grupami opozycyjnymi.

Personel szpitala palestyńskiego donosi o zmaganiach z rosnącą liczbą przypadków wynikających wprost z warunków humanitarnych w obleganej dzielnicy, w tym różnorodnych skutków niedożywienia oraz licznych zatruc pokarmowych. Doprowadzeni głodem do rozpaczliwych mieszkańców „jedli części roślin nie nadające się do spożycia”, wyjaśniał pracownik Czerwonego Półksiężyca w rozmowie z Amnesty International w styczniu 2014. „Nawet te rośliny osiągnęły na rynku bardzo wysokie ceny”, dodał. Co najmniej trzech mężczyzn zostało przyjętych do szpitala palestyńskiego z objawami zatrucia po spożyciu mieszaniny wosku, cukru i wody, używanej zazwyczaj do depilacji. Niedawno przyjęta została również młoda kobieta z problemami żołądkowymi, której rodzina zabiła i zjadła psa. Według szacunków pracownika szpitala, w połowie lutego 2014 ponad 60% mieszkańców Jarmuk okazywało oznaki niedożywienia. „Pierwszy raz w życiu zobaczyłem małe dzieci rozdęte puchliną głodową, ze skórą przylegającą do kości,” przekazał Amnesty International pracownik szpitala. „Ludzie starzy i małe dzieci cierpią najbardziej.”

Ten sam pracownik szpitala przekazał również Amnesty International, że w Jarmuk „żółtaczką szerzy się jak szalona”. Ta choroba wątroby jest częstym wynikiem zanieczyszczenia żywności związanego z brakiem higieny. Wolontariusz Czerwonego Półksiężyca przekazał Amnesty International: „Żółtaczką jest powszechna wśród dzieci jak i dorosłych. W szpitalu palestyńskim

przyjmujemy co najmniej sześć, siedem nowych przypadków dziennie. W innych punktach medycznych może nawet więcej. Do diagnozy wystarczy proste badanie moczu, ale leczenie jest problemem. Otrzymujemy w darze z lecznic prywatnych pozostałe próbki reklamowe leków i witamin, jednak to nie wystarcza.” Według eksperta prawdopodobną przyczyną zachorowań jest wirusowe zapalenie wątroby typu A lub E. Obydwa typy przenoszone są poprzez żywność, za pośrednictwem sztućców i talerzy zanieczyszczonych wodą ściekową, wiążą się więc bezpośrednio z brakiem higieny.^{xxvi} Rośnie również liczba chorób skórnych, jak np. świerzb, również związanych z powszechnym brakiem higieny i niedożywieniem. Częstym problemem jest keratomalacja, choroba uszkadzająca rogówkę w wyniku ostrego niedoboru witaminy A. Podobną przyczynę ma pojawiająca się również krzywica, wywoływana niedoborem witaminy D i wapnia.

Warunki uległy niewielkiej poprawie, gdy 18 stycznia 2014 strona rządowa zezwoliła na ewakuację z obleganego terenu pewnej liczby ciężko chorych mieszkańców. 14 lutego pracownik Czerwonego Półksiężycy przekazał Amnesty International, że „większość najciężej chorych wyjechała, łącznie około 450 osób.” Wielu pacjentom towarzyszyli członkowie rodzin. Chorzy mieli otrzymać pomoc w szpitalach w Damaszku, niestety nie wszyscy dotarli tam żywi. „Wczoraj na punkcie kontrolnym zmarł młody mężczyzna, który miał otrzymać pomoc medyczną poza obozem”, poinformował pracownik Czerwonego Półksiężycy. Inny wolontariusz przekazał Amnesty International, że ocena medyczna osób skierowanych do ewakuacji poza obóz odbywa się w szpitalu palestyńskim, jednak musi być jeszcze zatwierdzona przez PFLP-GC oraz siły rządowe na punkcie kontrolnym. 13 lutego udzielili ostatecznie zgody na ewakuację ciężarnej, która oczekiwała na decyzję cztery dni. W innym przypadku, relacjonuje pracownik szpitala, dziewczynka z raną postrzałową czoła „czekała na zgodę 10 dni, choć było jasne że jej stan jest krytyczny.”

2.5 ARESZTOWANIA, WIĘZIENIE, ŚMIERĆ ZATRZYMANYCH

Siły rządowe, często z pomocą członków PFLP-GC i innych grup prorządowych, aresztowały na terenie oblężonego Jarmuk dziesiątki ludzi, w tym 12 pracowników medycznych wymienionych powyżej. Znana syryjska organizacja pozarządowa dokumentująca zbrodnie popełnione w Syrii od kwietnia 2011, Violations Documentation Centre, zgromadziła dane 150 uwięzionych w tym czasie mieszkańców Jarmuk, w tym ponad 80 osób pozostających w więzieniu w lutym 2014.^{xxvii} Faktyczna liczba uwięzionych jest prawdopodobnie znacznie wyższa; dokumentowanie aresztowań, często dokonywanych potajemnie, przez służby działające z całkowitą bezkarnością jest zadaniem trudnym, z którym w kontekście oblężenia, trwającego konfliktu zbrojnego i humanitarnego kryzysu wiąże się poważne niebezpieczeństwo. Lokalni aktywiści i współpracownicy organizacji pozarządowych z którymi rozmawiała Amnesty International, są przekonani że na przestrzeni ostatnich dwóch lat siły rządowe mogły na terenie Jarmuk aresztować nawet kilka tysięcy osób, chociaż zweryfikowanie tych danych pozostaje niemożliwe. Wśród uwięzionych znalazły się osoby, które zgłosiły się po odbiór dopuszczonych na teren obozu paczek żywnościowych, studenci, którzy otrzymali oficjalne zezwolenie na opuszczenie Jarmuk w celu kontynuowania nauki w innych miejscach, pracownicy służb medycznych i humanitarnych. Ich losy pozostają nieznane; wielu padło ofiarą wymuszonych zaginięć. Władze syryjskie nie

podają ich liczby, danych ani miejsc pobytu, nie ma też żadnej możliwości dostępu do zatrzymanych. Istnieją obawy, że wielu mogło być przekazanych do tzw. palestyńskiego oddziału służb bezpieczeństwa w Damaszku, gdzie od lat panują niezwykle okrutne praktyki i tortury, w wielu wypadkach prowadzące do śmierci więźniów.

Obawy te potwierdza raport lokalnej grupy obrońców praw człowieka, Action Group for Palestinians in Syria, która informuje o śmierci w więzieniu 29 mieszkańców Jarmuk pomiędzy 22 maja 2011 a 17 września 2013. We wszystkich przypadkach, z jednym wyjątkiem, sprawcami byli członkowie sił rządowych lub sprzymierzonych z nimi ugrupowań.^{xxviii} Według ich ustaleń Khaled Bakraawi, znany pracownik humanitarny, został aresztowany przez siły rządowe 19 stycznia 2013, podczas gdy udzielał pomocy osobom przesiedlonym z innych części dzielnicy Jarmuk. Mężczyzna zmarł w wyniku tortur i innych form okrutnego traktowania 11 września 2013.^{xxix} Od tego czasu miały miejsce kolejne aresztowania oraz co najmniej jeden przypadek trudnej do wyjaśnienia śmierci uwięzionego. Według doniesień lokalnych aktywistów dnia 2 lutego 2014, w dziewięć miesięcy po aresztowaniu na rządowym punkcie kontrolnym, zmarł Maher Mohammed al-Sayad.

W ostatnim okresie syryjskie siły rządowe aresztowały kilkudziesięciu mieszkańców Jarmuk w pierwszych dniach lutego 2014. W tej liczbie znalazło się 27 osób aresztowanych 2 lutego 2014 podczas zatwierdzonej przez władze syryjskie dystrybucji żywności na punkcie kontrolnym na północnym krańcu Jarmuk. Część z 27 zatrzymanych, których dane zostały później ustalone przez lokalnych aktywistów praw człowieka, należała do grupy osób, które zgłosiły się po odbiór paczek żywnościowych dla mieszkańców Jarmuk, inni zaś otrzymali zgodę na podjęcie nauki poza dzielnicą. Wszyscy zostali prawdopodobnie zabrani do tzw. oddziału palestyńskiego syryjskich służb bezpieczeństwa w Damaszku. Na koniec lutego 2014 ich los pozostaje nieznany.^{xxx} Innym aresztowanym w tym okresie był Fuad Amr, mediator w trwających w tym czasie negocjacjach, zatrzymany przez członków PFLP-GC. On również miał być skierowany do oddziału palestyńskiego syryjskich służb bezpieczeństwa w Damaszku, co nasuwa obawy o jego bezpieczeństwo.^{xxxi} 3 lutego 2014 członkowie Fateh al-Intifada, grupy palestyńskiej wspierającej siły rządowe, zatrzymali Mahmouda Mou'ada, pracownika humanitarnego, który również został umieszczony w oddziale palestyńskim syryjskich służb bezpieczeństwa w Damaszku. Władze syryjskie nie udzieliły jakichkolwiek informacji na jego temat, w związku z czym istnieją poważne obawy o jego bezpieczeństwo.

3. OBLĘŻENIE A PRAWO MIĘDZYNARODOWE

Prawo międzynarodowe dokładnie określa granice wykorzystywania oblężeń przez strony konfliktów zbrojnych. Siły rządowe zobowiązane są przestrzegać zarówno międzynarodowego prawa praw człowieka jak i międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych. Wszystkie strony konfliktu zbrojnego, w tym zbrojne grupy opozycyjne, winny przestrzegać międzynarodowego prawa humanitarnego. Sposób nałożenia oblężenia na dzielnicę Jarmuk stanowi pogwałcenie tak międzynarodowego prawa praw człowieka jak i międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych. Wiele z pogwałceń popełnionych w kontekście trwającego oblężenia oraz ataków na obóz Jarmuk oraz jego mieszkańców stanowi zbrodnie określone w prawie międzynarodowym, w tym zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości.

3.1 MIĘDZYNARODOWE PRAWO PRAW CZŁOWIEKA

Międzynarodowe prawo praw człowieka, obejmujące prawa społeczne, kulturalne, ekonomiczne, polityczne i obywatelskie, znajduje zastosowanie zarówno w czasie pokoju jak i podczas konfliktów zbrojnych i winno być przestrzegane przez państwa, ich siły zbrojne oraz innych przedstawicieli. Daje ono ofiarom ciężkich naruszeń praw człowieka prawo do zadośćuczynienia, w tym prawo do dochodzenia sprawiedliwości, prawdy i odszkodowań.

Syria jest stroną szeregu podstawowych paktów praw człowieka, w tym Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (ICCPR), Międzynarodowego Paktu Praw Ekonomicznych, Społecznych i Kulturalnych (ICESCR) oraz Konwencji Praw Dziecka (CRC). Syrię obowiązują zapisy tych traktatów międzynarodowych, jak również odpowiednie zwyczajowe prawo międzynarodowe. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości oraz Komisja Praw Człowieka ONZ potwierdziły obowiązywanie międzynarodowego prawa praw człowieka podczas konfliktów zbrojnych jak i w czasie pokoju.

Szczególnego znaczenia w tym kontekście nabierają zobowiązania Syrii na gruncie międzynarodowego prawa praw człowieka dotyczące prawa do życia, zakazu stosowania tortur i innych form okrutnego traktowania, arbitralnych zatrzymań i wymuszonych zaginięć oraz prawo do wolności poruszania się.^{xxxii} Działania syryjskich sił rządowych w Jarmuk stanowią również naruszeni obowiązku poszanowania, promocji i ochrony prawa do odpowiednich warunków życia, obejmującego prawo do żywności i schronienia (ICESCR, art. 11) oraz zapewnienia najwyższego dostępnego standardu zdrowia fizycznego i psychicznego (ICESCR, art. 12). Działania zmierzające do zniszczenia i uszkodzenia, lub mogące z dużym prawdopodobieństwem doprowadzić do zniszczenia lub uszkodzenia infrastruktury koniecznej do zapewnienia tych praw, jak np. szpitali, stanowią naruszenia za które Syria może być pociągnięta do odpowiedzialności.

3.2 MIĘDZYNARODOWE PRAWO HUMANITARNE

Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych, znane też pod nazwą prawo wojenne lub prawo konfliktów zbrojnych, określa zasady służące przede wszystkim ochronie tych, którzy nie uczestniczą w walkach, w tym w szczególności cywili, ale również bojowników, jeśli są ranni lub zostali schwytani. Wyznacza standardy humanitarnego postępowania oraz ogranicza środki i metody prowadzenia działań militarnych. Jego celem jest ograniczenie, w największym możliwym zakresie, ludzkiego cierpienia podczas konfliktu zbrojnego.

Syria jest stroną czterech Konwencji Genewskich z 12 sierpnia 1949 roku wraz z Protokołem Dodatkowym dotyczącym Ochrony Ofiar Międzynarodowych Konfliktów Zbrojnych (Protokół I) z 8 czerwca 1977. Artykuł 3, wspólny dla wszystkich Konwencji, dotyczy wszystkich stron nie-międzynarodowego konfliktu zbrojnego, takiego jak trwający obecnie w Syrii. Wiele ze szczegółowych zasad ujętych w tych i innych międzynarodowych traktatach prawa humanitarnego – w tym wszystkie zasady przywołane w niniejszym raporcie – stanowią część zwyczajowego międzynarodowego prawa humanitarnego, a zatem obowiązują wszystkie strony każdego konfliktu zbrojnego, w tym również armię syryjską, syryjskie służby bezpieczeństwa jak i

nie-państwowe grupy zbrojne.^{xxxiii} Naruszenia wielu z tych zasad mogą stanowić zbrodnie wojenne.

Fundamentalna zasada międzynarodowego prawa humanitarnego wymaga, aby strony każdego konfliktu bez wyjątku „rozdzieliły pomiędzy cywilami a uczestnikami walk”, a w szczególności pamiętały że „ataki mogą być kierowane wyłącznie przeciw uczestnikom walk” oraz „nie mogą być kierowane przeciw cywilom.”^{xxxiv} Podobna reguła nakazuje stronom rozróżnienie pomiędzy „objektami cywilnymi” a „celami militarnymi”. Reguły te stanowią fundamentalną zasadę rozróżniania celów.

Celowe kierowanie ataków przeciw cywilom nie biorącym udziału w walkach, lub przeciw obiektom cywilnym (w przypadku nie-międzynarodowego konfliktu zbrojnego szczególnie przeciw obiektom medycznym, religijnym i kulturalnym), stanowi zbrodnię wojenną.^{xxxv} Z zasady rozróżniania celów wynika, że „ataki nierozróżniające celów są zabronione.”^{xxxvi} Ataki nierozróżniające celów to ataki takiego rodzaju, które rażą cele wojskowe i obiekty cywilne bez różnicy, ponieważ atak nie został skierowany przeciw konkretnemu celowi militarnemu lub ponieważ użyta w nim metoda lub środki walki nie pozwalają skierować ataku przeciw konkretnemu celowi militarnemu lub też ich skutki nie mogą być ograniczone w sposób zgodny z międzynarodowym prawem humanitarnym.^{xxxvii}

Międzynarodowe prawo humanitarne zakazuje również ataków nieproporcjonalnych, „które mogą prowadzić do przypadkowej śmierci cywilów, obrażeń wśród cywilów, uszkodzeń obiektów cywilnych lub kombinacji tych następstw w stopniu nadmiernym w stosunku do spodziewanych konkretnych i bezpośrednich korzyści militarnych.”^{xxxviii} Celowo przeprowadzony atak nierozróżniający celów, który spowodował śmierć lub obrażenia wśród cywilów, lub atak nieproporcjonalny (przeprowadzony ze świadomością, że wywoła nadmierne, przypadkowe zniszczenia, obrażenia lub straty wśród cywilów), stanowi zbrodnię wojenną.^{xxxix} Strony winny podczas ataku podjąć wszelkie środki zapobiegawcze w celu ograniczenia strat wśród ludności cywilnej.^{xl} Winny również chronić cywilów nad którymi sprawują kontrolę przed skutkami ataków, w tym poprzez unikanie lokowania, o ile to możliwe, celów militarnych w pobliżu gęsto zaludnionych obszarów.^{xli}

Głodzenie ludności cywilnej jako metoda prowadzenia walki jest zakazane, podobnie jak niszczenie obiektów niezbędnych ludności cywilnej do przetrwania. Strony konfliktu winny zezwolić i ułatwić szybki i nieograniczony dostęp bezstronnej pomocy humanitarnej do potrzebujących cywilów. Winny też zezwolić cywilom na obleganym obszarze na jego opuszczenie, a uprawnionym pracownikom organizacji humanitarnych zapewnić swobodę poruszania się.^{xlii} Strony winny zapewnić rannym i chorym transport i opiekę bez dyskryminacji.^{xliii} Obleżenia jako forma zbiorowej kary na ludności cywilnej są zakazane.^{xliv} Kara zbiorowa oraz głodzenie ludności cywilnej poprzez uniemożliwienie jej dostępu do obiektów niezbędnych do jej przetrwania stanowią zbrodnie wojenne.^{xlv}

3.3 MIĘDZYNARODOWE PRAWO KARNE

Wybrane naruszenia praw człowieka, w tym tortury oraz wymuszone zaginięcia, stanowią zbrodnie na mocy prawa międzynarodowego, a poszczególne kraje winny wprowadzić odpowiednie zapisy do krajowego prawa karnego. Kraje winny również stawiać przed sądem

osoby odpowiedzialne za te i podobne ciężkie naruszenia, w tym również pozasądowe egzekucje. Osoby cywilne jak i personel wojskowy mogą być pociągnięte do odpowiedzialności karnej za naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego oraz międzynarodowego prawa praw człowieka. Każde państwo jest w obowiązku zbadać, a tam gdzie występuje wystarczający materiał dowodowy, osądzić przypadki ludobójstwa, zbrodnie przeciw ludzkości, zbrodnie wojenne oraz inne zbrodnie określone w prawie międzynarodowym, w tym tortury, pozasądowe egzekucje i wymuszone zaginięcia.

Zgodnie ze Statutem Rzymskim Międzynarodowego Trybunału Karnego określone czyny skierowane przeciw ludności cywilnej w ramach szerokiego, systematycznego ataku, lub też w ramach zorganizowanej polityki lub polityki państwa, stanowią zbrodnie przeciw ludzkości. Do czynów tych należą między innymi morderstwa, likwidacja ludności, niewolnictwo, deportacje lub wymuszone migracje ludności, uwięzienie lub inne formy rażącego ograniczenia wolności sprzeczne z podstawowymi zasadami prawa międzynarodowego, tortury, gwałt i inne przestępstwa seksualne oraz wymuszone zaginięcia.^{xlvi}

W niniejszym raporcie opisane zostały liczne naruszenia popełnione przez syryjskie siły rządowe, stanowiące zbrodnie przeciw ludzkości. Należą do nich pozasądowe egzekucje, wymuszone zaginięcia i tortury.

Rządy państw mają obowiązek zbadania i osądzenia przypadków zbrodni przeciw ludzkości, z zastosowaniem zasady jurysdykcji uniwersalnej.

4. WNIOSKI I REKOMENDACJE

W trakcie oblężenia Jarmuk rząd Syrii dopuścił się szeregu zbrodni wojennych. Setki cywilnych mieszkańców Jarmuk zostało zabitych, odniosło rany lub zmarło w wyniku celowo podtrzymywanego głodu oraz zniszczenia utrzymującej ich przy życiu infrastruktury, w wyniku celowych ataków na cywilów jak również ataków nierozróżniających celów. Mieszkańcy padali również ofiarą wymuszonych zaginięć, arbitralnego więzienia i tortur w ramach szerokiej, systematycznej kampanii wymierzonej w ludność cywilną i stanowiącej zbrodnię przeciw ludzkości.

Oblężenie Jarmuk jest szczególnie okrutne i długotrwałe, jednak jest tylko jednym z wielu oblężeń nałożonych i podtrzymywanych przez armię syryjską i syryjskie służby bezpieczeństwa na obszary cywilne. W całym kraju wyłania się wyraźny wzór działania. Obszary, na których ludność cywilna sprzeciwia się władzy rządu lub na których obecne są uzbrojone grupy opozycyjne poddawane są przez siły rządowe ciężkiemu ostrzałowi i bombardowaniu bez rozróżniania celów, co prowadzi do masowych ofiar cywilnych, zniszczeń na wielką skalę, ogromnej liczby uchodźców – aktualna liczba syryjskich uchodźców wewnętrznych szacowana jest na 6,5 mln, a kolejne 2,5 mln uchodźców znalazło się poza granicami kraju – oraz długotrwałych oblężeń przez siły rządowe, których faktycznym celem jest wymuszenie posłuszeństwa za pomocą głodu.^{xlvii}

W innych rejonach, gdzie ludność pozostaje lojalna wobec rządu, uzbrojone grupy opozycyjne przeprowadzały ataki samobójcze i inne ataki bombowe bez rozróżnienia celów, powodując wiele

ofiar wśród cywilów. Nakładały również oblężenia na takie obszary, starając się zablokować dopływ żywności i innych dostaw do ich mieszkańców.

Na dzień dzisiejszy międzynarodowe wysiłki w celu doprowadzenia do zawieszenia broni i zawarcia porozumienia pokojowego pomiędzy rządem a siłami opozycyjnymi doprowadziły jedynie do minimalnych postępów, a zakończenie konfliktu jest mało prawdopodobne. Społeczność międzynarodowa, reprezentowana przez Radę Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych, pozostaje boleśnie podzielona a jej działania w celu rozwiązania kryzysu są paraliżowane. 22 lutego 2014 Rada Bezpieczeństwa zdołała przyjąć rezolucję wzywającą strony konfliktu do przerwania oblężeń terenów mieszkalnych, w tym obozu Jarmuk; przerwania pogwałceń praw człowieka oraz międzynarodowego prawa humanitarnego; oraz do umożliwienia niezwłocznego i nieograniczonego dostępu – w tym poprzez granice państw i linie frontu – organizacji humanitarnych do potrzebujących. Pomimo braku środków przymusu lub rozliczenia odpowiedzialności, pierwsza od trzech lat rezolucja dotycząca sytuacji humanitarnej jawi się jako pierwszy promień nadziei na poprawę sytuacji milionów mieszkańców Syrii. Sposób, w jaki społeczność międzynarodowa doprowadzi do realizacji przyjętej rezolucji będzie kluczowy dla powstrzymania cierpienia w Syrii.

REKOMENDACJE DLA RZĄDU SYRYJSKIEGO

Amnesty International zaleca:

- natychmiastowe przerwanie oblężenia Jarmuk oraz innych obszarów cywilnych i zezwolenie na swobodny dostęp niezależnych organizacji humanitarnych w celu udzielenia pomocy cierpiącej ludności cywilnej na tych obszarach poprzez dostarczenie żywności, wody, leków i środków medycznych, oraz poprzez bezpieczną ewakuację chorych, osób starszych, rodzin z dziećmi oraz innych cywilów pozbawionych dachu nad głową lub pragnących opuścić dany rejon.
- natychmiastowe przerwanie prowadzonego przez syryjskie siły rządowe i grupy z nimi sprzymierzone ostrzału i bombardowań nierozróżniających celów, w uznaniu faktu że ataki nierozróżniające celów jak również bezpośrednio kierowane przeciw cywilom lub obiektom cywilnym (takim jak szpitale lub urządzenia energetyczne) stanowią zbrodnie wojenne.
- natychmiastowe przerwanie ataków na pracowników medycznych i humanitarnych, oraz nakazanie personelowi wojskowemu i personelowi służb bezpieczeństwa udzielenia im właściwej ochrony w każdym czasie.
- natychmiastowe i bezwarunkowe uwolnienie wszystkich osób zatrzymanych na podstawie poglądów politycznych, tożsamości, korzystania z prawa do wolności słowa oraz innych praw człowieka, oraz bezzwłoczne uwolnienie wszystkich innych więźniów, o ile nie zostaną im postawione zarzuty oraz przeprowadzony uczciwy proces sądowy niezagrożony karą śmierci.
- umożliwienie swobodnego i regularnego dostępu posiadających odpowiednią wiedzę przedstawicieli organizacji międzynarodowych do miejsc przetrzymywania więźniów, jako środka zapewniającego im bezpieczeństwo i ochronę przed torturami i innymi formami okrutnego traktowania w okresie pozbawienia wolności.

- przeprowadzenie niezależnego, bezstronnego, wyczerpującego i niezwłocznego dochodzenia w sprawie wszystkich przypadków śmierci uwięzionych i doniesień o torturach, oraz zapewnienie że wszystkie osoby należące do personelu wojskowego, służb bezpieczeństwa i inne, wobec których istnieją dowody stosowania tortur lub innych ciężkich naruszeń zostaną usunięte z zajmowanych stanowisk i niezwłocznie postawione przed sądem w uczciwym procesie.
- usunięcie ze służby wszystkich osób podejrzanych o wydanie rozkazów popełnienia zbrodni wojennych lub zbrodni przeciw ludzkości oraz niezwłoczne postawienie ich przed sądem w postępowaniu spełniającym międzynarodowe standardy uczciwego procesu.
- pełną współpracę oraz zapewnienie swobodnego dostępu niezależnej międzynarodowej komisji dochodzeniowej badającej doniesienia o naruszeniach prawa międzynarodowego oraz pogwałceniach i zbrodniach określonych w międzynarodowym prawie humanitarnym.
- zapewnienie międzynarodowym organizacjom humanitarnym niezwłocznego i nieograniczonego dostępu do terytorium Syrii, w tym ponad granicami i liniami frontu.

REKOMENDACJE DLA WSZYSTKICH UZBROJONYCH GRUP OPOZYCYJNYCH W SYRII

Amnesty International zaleca:

- przerwanie oblężeń obszarów cywilnych oraz umożliwienia swobodnego i nieograniczonego dostępu niezależnych organizacji humanitarnych do potrzebującej ludności; umożliwienie bezpiecznej ewakuacji chorych, osób starszych, rodzin z dziećmi oraz innych cywilów, którzy zechcą dany rejon opuścić.
- poszanowanie w każdym przypadku ustanowionego w międzynarodowym prawie humanitarnym zakazu kierowania ataków przeciw cywilom, ataków nierozróżniających celów, masowych egzekucji jeńców oraz stosowania tortur, oraz zapewnienie wszystkim uwięzionym, w tym również schwytanym żołnierzom sił rządowych, humanitarnego traktowania w każdym czasie.
- zakończenie wszelkich ataków przeciw pracownikom humanitarnym oraz nakazanie bojownikom udzielenia im właściwej ochrony w każdym czasie
- usunięcie z szeregów ugrupowań osób podejrzanych o nakazanie lub popełnienie ciężkich naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego.

REKOMENDACJE DLA RADY BEZPIECZEŃSTWA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

Amnesty International zaleca:

- bezzwłoczne skierowanie sytuacji w Syrii do Prokuratora Międzynarodowego Trybunału Karnego w celu umożliwienia Trybunałowi podjęcia bezzwłocznie dochodzenia w sprawie doniesień o zbrodniach wojennych i zbrodniach przeciw ludzkości popełnionych w Syrii przez siły rządowe oraz grupy opozycyjne.
- podjęcie zadeklarowanych w rezolucji 2139 Rady Bezpieczeństwa działań przewidzianych na wypadek niezastosowania się przez strony konfliktu do apelu o bezzwłoczne przerwanie oblężenia Jarmuk oraz innych obszarów mieszkalnych, w postaci m.in.

nałożenia sankcji – w tym zakazów podróżowania i zamrożenia aktywów – przeciw osobom podejrzanym lub uważanym za odpowiedzialne za niewypełnienie treści rezolucji.

REKOMENDACJE DLA PAŃSTW SĄSIADUJĄCYCH Z SYRIĄ

Amnesty International zaleca:

- utrzymanie granic otwartych bez wyjątku dla wszystkich osób uciekających z Syrii oraz zapewnienie pełnego dostępu do własnego terytorium oraz bezpieczeństwa.
- zapewnienie, że żadne uciekające z Syrii osoby nie zostaną przymusowo zawrócone do Syrii w jakikolwiek sposób, w tym poprzez zawrócenie na granicy, deportację, wydalenie czy usunięcie.

REKOMENDACJE DLA WSPÓLNOTY MIĘDZYNARODOWEJ, W TYM W SZCZEGÓLNOŚCI DLA PAŃSTW POSIADAJĄCYCH ŚRODKI UMOŻLIWIAJĄCE UDZIELENIE POMOCY

Amnesty International zaleca:

- Zgłoszenie znacznej liczby miejsc w ramach przesiedlenia i przyjęcia humanitarnego uchodźców powyżej przyjętych kwot narodowych, dla najbardziej zagrożonych uchodźców którzy uciekli z Syrii i przebywają na terytorium państw sąsiadujących. Nie ograniczając grupy osób przyjętych, priorytet należy nadać: kobietom i dziewczętom zagrożonym przemocą, osobom cierpiącym na poważne problemy zdrowotne i osobom niepełnosprawnym, osobom korzystającym z możliwości łączenia rodzin, osobom wymagającym fizycznej ochrony ze względów politycznych, etnicznych, zaangażowanym w działalność pokojową, humanitarną lub inną, osobom LGBTI. Przebywający w Syrii uchodźcy palestyńscy winni mieć równy dostęp do powstałych możliwości.
- Uchodźcy z Syrii, w tym uchodźcy palestyńscy którzy przebywali w Syrii, winni mieć możliwość korzystania z ochrony i pomocy przysługującej uchodźcom na mocy prawa międzynarodowego. Kluczowym elementem jest tu nieograniczanie uchodźców syryjskich do niekorzystnego, niższego statusu oferującego im jedynie czasowe prawo pobytu i nie dającego możliwości łączenia rodzin. Kraje przyjmujące uciekających z Syrii uchodźców winny respektować pełnię praw przysługujących im jako uchodźcom.

5. ZAŁĄCZNIK: OFIARY ŚMIERTELNE OBLĘŻENIA

Poniższa tabela zawiera zgromadzone przez Amnesty International informacje o 194 ofiarach śmiertelnych. Według otrzymanych danych są to ofiary cywilne, które straciły życie pomiędzy zamknięciem blokady Jarmuk w lipcu 2013 a dniem 22 lutego 2014.

Podana data śmierci	Imię, nazwisko	Płeć, informacje o wieku	Podana przyczyna śmierci
13.08.2013	Samir Mahmoud Nassar	M	Brak opieki medycznej, raniony odłamkiem
18.08.2013	Jana Ahmed Hassan	K	Zmarła z głodu
11.10.2013	Malak Jum'a	K (noworodek)	Zmarła z głodu
16.10.2013	Aziza Mohammed Na'imi	K	Zmarła z głodu
26.10.2013	Mahmoud Ahmed Aladdin	M	Zmarł z głodu
28.10.2013	Aya al-Sahli	K	Zmarła z głodu
29.10.2013	Amin Tamim	M (dziecko)	Zmarł z głodu
31.10.2013	Ahmed Abdullah Uqla	M	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)
02.11.2013	Abd al-Hay Youssef	M (4 miesiące)	Zmarł z głodu
03.11.2013	Mohammed Salem Qassem	M	Brak opieki medycznej (wylew krwi do mózgu)
06.11.2013	Omar Bassam al-Ahmed	M	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)
07.11.2013	Mahmoud Hanafi	M	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)
08.11.2013	Abdullah al-Haj Saleh Taha	M	Brak opieki medycznej (atak serca)
10.11.2013	Omar Omar Hussein	M (dziecko)	Zmarł z głodu
11.11.2013	Ahmed Zeidan	M	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)
11.11.2013	Jihan al-Qaim	K	Brak opieki medycznej (atak serca)

12.11.2013	Hassan Awad	M	Brak opieki medycznej (atak serca)
12.11.2013	Ibrahim To'ma	M	Brak opieki medycznej (atak serca)
12.11.2013	Mohammed Abdullah al-Masri	M	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)
12.11.2013	Ali Qassem Tirawiyeh	M	Brak opieki medycznej
12.11.2013	Taher Teklo	M	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)
12.11.2013	Ali Ahmed Qassem	M	Brak opieki medycznej (urazy głowy)
14.11.2013	Samira Ahmed al-Tayish	K	Brak opieki medycznej (atak serca)
16.11.2013	Mohammed Issa	M	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)
16.11.2013	Ahmed Tamim	M	Brak opieki medycznej (atak serca)
17.11.2013	Salim Za'ir	M	Brak opieki medycznej (atak serca)
17.11.2013	Imad Ahmed Mou'ad	M	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)
18.11.2013	Fayez Draid	M	Brak opieki medycznej (urazy głowy)
19.11.2013	Ahmed Abu Sharifa	M	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)
20.11.2013	Mahmoud Mohammed al-Ayadi	M	Zmarł z głodu
24.11.2013	Zakia Hamada	K	Brak opieki medycznej (urazy głowy)
25.11.2013	Abdullah al-Shamlouni	M	Brak opieki medycznej
25.11.2013	Amma Abd al-Rahim Tamim	K	Zmarła przed udzieleniem pomocy

28.11.2013	Yasser al-Malah	M	Brak opieki medycznej (zatrucie lekami)
17.11.2013 lub 28.11.2013	Maher Hussein Hamad	M	Brak opieki medycznej (brak opieki okołoporodowej)
29.11.2013	Ahmed Ouda	M	Brak opieki medycznej (uraz szyi)
04.12.2013	Hana Faisal al-Awad	F	Brak opieki medycznej (wychłodzenie)
05.12.2013	Mahmoud Shehadah al-Rifa'i	M	Ostrzał sił rządowych
05.12.2013	Abada [nazwisko nieznane]	M	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)
06.12.2013	Mohammed Ibrahim	M	Brak opieki medycznej (uraz klatki piersiowej)
06.12.2013	Sa'id Ahmed Qassem	M	Brak opieki medycznej (uraz klatki piersiowej)
08.12.2013	Fatima al-Zahra Qaddu	K	Zmarła z głodu
08.12.2013	Karam Mohammed Nahar	M	Zmarł z głodu
13.12.2013	Malek al-Hanoun	K	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)
15.12.2013	Sham Malek al-Hariri	M	Zmarł z głodu
16.12.2013	Mu'tassem Abd al-Ghani	M	Zmarł z głodu
16.12.2013	Kawthar Abd al-Qadir	K	Zmarła z głodu
16.12.2013	Youssef al-Khatib	M	Brak opieki medycznej (raniony w bombardowaniu)
17.12.2013	As'ad Ali Sa'id	M	Brak opieki medycznej (wylew krwi do mózgu)
17.12.2013	Amer al-Ghotani	M	Brak opieki medycznej (uraz klatki piersiowej)
17.12.2013	Khaled al-Haj	M	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)

17.12.2013	Mohammed Mahmoud Sa'ad	M	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)
17.12.2013	Ali Mahmoud Sa'ad	M	Brak opieki medycznej (liczne obrażenia)
18.12.2013	Rizq Sa'ad Eddin Sharshara	M	Brak opieki medycznej (wylew krwi do mózgu)
18.12.2013	Mansour Nayef	M	Brak opieki medycznej (wylew krwi do mózgu)
20.12.2013	Hani Saleh Fatyan	M	Zatrucie gazem
21.12.2013	Mohammed Kheir Abdullah al-Sa'ad	M	Brak opieki medycznej
21.12.2013	Samer al-Ghotani	M	Ostrzał snajpera
23.12.2013	Subhi al-Amri	M	Zmarł z głodu
23.12.2013	Waffa Ahmed al-Hassani	K	Zmarła z głodu
24.12.2013	Qassem Mohammed al-Maghrabi	M	Zmarł z głodu
24.12.2013	Jamal Hamad	M	Ostrzał snajpera
27.12.2013	Ahmed Rashid Hamid	M	Zmarł z głodu
27.12.2013	Fayez Sa'diya	M	Zmarł z głodu
27.12.2013	Zuheir Sinan	M	Zmarł z głodu
27.12.2013	Ahmed Adwan	M	Zmarł z głodu
27.12.2013	Houweida Ahmed al-Hamawi	K	Zmarła z głodu
28.12.2013	Lund Khalid Ghazal („Um Akram")	K	Zmarła z głodu
29.12.2013	Rabiha Sa'ud al-Madhi („Um Adel")	K	Zmarła z głodu
29.12.2013	Masara Tawfiq Qunberji	K	Zmarła z głodu
29.12.2013	Hana Faisal al-Awad	K	Brak opieki medycznej
29.12.2013	Bashar Ajan	M	Zmarł z głodu

29.12.2013	Adnan Ahmed al-Nazer	M	Zmarł z głodu
29.12.2013	Ibrahim Khalil	M (niemowlę)	Zmarł z głodu
29.12.2013	Mohammed Ahmed Abu Nasser	M	Zmarł z głodu
29.12.2013	Qassem Mohammed Kheirat	M	Zmarł z głodu
30.12.2013	Alaa Khalil	M (27 l.)	Zmarł z głodu
31.12.2013	Ibtisam Ali Batto	K	Zmarła z głodu
01.01.2014	Khair Allah Hassan Mansour	M	Zmarł z głodu
01.01.2014	Amal Qassem Okal	K	Zmarła z głodu
01.01.2014	Ahmed Mohammed Khalil	M	Zmarł z głodu
03.01.2014	Majid Mahmoud Suweid	M (34 l.)	Zmarł z głodu
03.01.2014	Majdolin Mohammed Rashdan	K	Zmarła z głodu
03.01.2014	Hassan Ibrahim Quseini	M	Zmarł z głodu
08.01.2014	Sahar Tawfiq Ameis	K	Zmarła z głodu
08.01.2014	Mohammed Ahmed Abd al-Ghani	M	Zmarł z głodu
09.01.2014	Aref Abdullah	M (niemowlę)	Zmarł z głodu
10.01.2014	Alaa al-Masri	K (niemowlę)	Zmarła z głodu
10.01.2014	Maryam Mohammed	K (55 dni)	Zmarła z głodu
10.01.2014	Awad Mahmoud al-Sa'idi	M (68 lat)	Zmarł z głodu
11.01.2014	Amal Hussein Shikhu	K	Zmarła z głodu
11.01.2014	Akram Suleiman al-Alal	M	Zmarł z głodu
11.01.2014	Sa'ida Qaisi Raja lub Sa'ida Qais Raja	K	Zmarła z głodu
12.01.2014	Israa al-Masri	K	Zmarła z głodu
12.01.2014	Jihad al-Qirbi	M	Zmarł z głodu
12.01.2014	Bashir Mohammed Shehadeh	M	Zmarł z głodu
13.01.2014	Jamil al-Qirbi	M (80 l.)	Zmarł z głodu

13.01.2014	Basel Hassan al-Shihabi	M (40 l.)	Zmarł z głodu
13.01.2014	Mahmoud Mohammed al-Sabbagh	M (10 l.)	Ostrzał snajpera podczas demonstracji
13.01.2014	Haja Nour [nazwisko nieznane]	K (50 l.)	Zmarła z głodu
14.01.2014	Hussein Nada Nazal	M	Zmarł z głodu
14.01.2014	Haja Safiyeh Diyab al-Shibli	F	Zmarła z głodu
15.01.2014	Maryam Abd al-Rahim	F	Zmarła z głodu
15.01.2014	Taysir al-Taba'a	M	Zmarł z głodu
15.01.2014	Reem Abd al-Aziz	F	Zmarła z głodu
16.01.2014	Mohammed Jum'a	M (40 l.)	Zmarł z głodu
15.01.2014 – 16.01.2014	Ahmed Abd al-Hamid Mohammed	M (24 l.)	Zmarł z głodu
17.01.2014	Isma'il Abdullah	M	Zmarł z głodu
17.01.2014	Yassin Anis Abu Madi	M	Zmarł z głodu
17.01.2014 – 18.01.2014	Naja Mohammed al-Buqa'i	K	Zmarła z głodu
16.01.2014	Mohammed Refa'at al-Faar	M	Brak opieki medycznej (bomba beczkowa)
16.01.2014	Omar Suhaib al-Qudsi	M	Brak opieki medycznej (bomba beczkowa)
16.01.2014	Mahmoud Hamid al-Tafouri	M	Brak opieki medycznej (bomba beczkowa)
16.01.2014	Hussam Abu Ahmed	M	Brak opieki medycznej (bomba beczkowa)
16.01.2014	Alaa Furajj	M	Brak opieki medycznej (bomba beczkowa)
16.01.2014	Mahmoud Abdallah Taha	M	Ostrzał snajpera po bombardowaniu
21.01.2014	n.n.	M	Zmarł z głodu
23.01.2014	Subhi al-Sudai	M (55 l.)	Zmarł z głodu

23.01.2014	Sa'id al-Fawaz	M (70 l.)	Zmarł z głodu
23.01.2014	Khaled Mustafa Karim	M (70 l.)	Zmarł z głodu
24.01.2014	Zahra Youssef al-Zain	K (68 l.)	Zmarła z głodu
24.01.2014	Abd al-Aziz al-Khadraa	M	Zmarł z głodu
24.01.2014	Sa'id al-Bash lub Sa'id Salim Dirbash	M	Zmarł z głodu
24.01.2014	Mustafa Bahtiti	M	Zmarł z głodu
24.01.2014 – 25.01.2014	Haniyeh Abu al-Ruz („Umm Luay")	K	Zmarła z głodu
25.01.2014	Moussa Mar'ei	M	Zmarł z głodu
25.01.2014	Omar Shafiq Abu Siyyam	M	Zmarł z głodu
25.01.2014	Wael Abd al-Razaq al-Sa'ran	M	Zmarł z głodu
26.01.2014	Mahmoud Hamid Abdullah	M	Zmarł z głodu
26.01.2014	Sa'id Salim Idris	M (66 l.)	Zmarł z głodu
26.01.2014	Mohammed Hussein Amayri	M	Zmarł z głodu
26.01.2014	Nejma Jum'a Quwaidar	K (65 l.)	Zmarła z głodu
26.01.2014	Raifa Mohammed Qar'aish	K (50 l.)	Zmarła z głodu
26.01.2014	Abd al-Jalil Mohammed Khamis	M (noworodek)	Zmarł z głodu
26.01.2014	Rahma Abd Alyan	F	Zmarła z głodu
26.01.2014	„Abu Marwan"	M	Ostrzał snajpera podczas poszukiwania żywności w Hajar al-Aswad
27.01.2014	Salha Mahmoud Anisi lub Salha Eissa	K	Zmarła z głodu
27.01.2014	Mohammed Diyab Mohammed	M	Zmarł z głodu
27.01.2014	Mohammed Ibrahim al-Bitar	M	Zmarł z głodu
27.01.2014	Ahmed Abdoul al-Moussa	M	Zmarł z głodu
27.01.2014	Mohammed Sa'id Ibrahim Jarbu'a	M	Zmarł z głodu

27.01.2014	Sa'ida Hassan Khattab lub Sa'ida Sa'id Khattab	K	Zmarła z głodu
27.01.2014	Samir Hassan Taha	M	Ostrzał snajpera
27.01.2014	Mohammed al-Haidi Hussein al-Aydi	M	Ostrzał snajpera
28.01.2014	Hassan Mahmoud	M	Zmarł z głodu
28.01.2014	Fadi Mohammed Shehadah	M (30 l.)	Zmarł z głodu
28.01.2014	Rafah Jabli	K (25 l.)	Zmarła z głodu
28.01.2014	Alaa Jum'a Farhan	M (30 l.)	Ostrzał snajpera
28.01.2014	Issam Mahmoud Qadoura	M (60 l.)	Zmarł z głodu
29.01.2014	Abd Mahfouz al-Naji	M (42 l.)	Zmarł z głodu
29.01.2014	Ezzat al-Taba'a	M (60 l.)	Zmarł z głodu
29.01.2014	Razan Khaled Awad	K (dziecko)	Zmarła z głodu
30.01.2014	Nahar Mohammed Shetewi	K (84 l.)	Zmarła z głodu
31.01.2014	Wassim Zaghmout	M	Zmarł z głodu
31.01.2014	Rawan Riyad Taleb	K (noworodek)	Zmarła z głodu
31.01.2014	Hamda Sa'id Shetewi	K (74 l.)	Zmarła z głodu
01.02.2014	Amouna Eissa Sa'oud	K	Zmarła z głodu
01.02.2014	Ahmed Ata al-Saleh	M (73 l.)	Zmarł z głodu
01.02.2014	Hamza al-Taba'	M (12 mcy)	Zmarł z głodu
01.02.2014	Omar Abu Heit	M	Zmarł z głodu
02.02.2014	Mahmoud al-Sa'di	M	Stratowany w oczekiwaniu na paczkę żywnościową
03.02.2014	Darar Omar Ghubari	M (12 l.)	Brak opieki medycznej (choroba Wilsona)
03.02.2014	Ahmed Moussa („Abu Eissa")	M (56 l.)	Zmarł z głodu
03.02.2014	Ahmed Ahmed Qassem	M (14 dni)	Zmarł z głodu

03.02.2014	Hussein Sayel Fares	M (70 l.)	Zmarł z głodu
04.02.2014	Fatima Ali Abwaini	K	Zmarła z głodu
04.02.2014	Jenny Khaled Hasram	K (6 mcy)	Zmarła z głodu
04.02.2014	Bassem Khaled Abdullah	M (33 l.)	Zmarł z głodu
07.02.2014	Islam Ahmed Shahin	K (dziecko)	Zmarła z głodu
08.02.2014	Harbiya Ali Halawaniya	K	Zmarła z głodu
08.02.2014	Mohammed Ahmed Samed	M	Zmarł z głodu
08.02.2014	Zuhair Omar al-Wazir	K	Zmarła z głodu
08.02.2014	Ibrahim Mohammed Dabdoub	M	Zginął w wyniku walk
08.02.2014	Khalil Qassem Amairy	M	Brak opieki medycznej (atak serca)
08.02.2014	Jum'a Munir Khaled	M	Brak opieki medycznej (atak serca)
09.02.2014	Ahmed Jum'a Khan	M	Zmarł z głodu
10.02.2014	Muayad Mohammed Darwish	M	Zmarł z głodu
11.02.2014 – 12.02.2014	„Abu al-Kheir”	M	Zmarł z głodu
10.02.2014 – 12.02.2014	Talal Awad	M (45 l.)	Ostrzał snajpera na polach al-Zein
15.02.2014	Mohammed Fouad Mohammed	M	Ostrzał snajpera
15.02.2014	Mohammed Mahmoud Bani al- Merja	M	Brak opieki medycznej (atak serca)
15.02.2014	Sou'ad Hassan Falyoun	K	Zmarła z głodu
17.02.2014	Hamad Saleh al-Abtah	M (85 l.)	Zmarł z głodu
17.02.2014	Raghd Mohammed al-Masri	K (5 l.)	Zmarła z głodu
17.02.2014	Mohammed Hussein Zaghmout	M	Zmarł z głodu
19.02.2014	Ahmed Mansour Mansour al- Masri	M (64 l.)	Zmarł z głodu

19.02.2014	Mahmoud Hussein	M (70 l.)	Zmarł z głodu
20.02.2014	Ahmed Isma'il al-Ruweiya	M	Zmarł z głodu
20.02.2014	Omar Fadloun	M	Zmarł z głodu
20.02.2014	Mahmoud Hussein	M	Zmarł z głodu
22.02.2014	[n.n.]	M	Zmarł z głodu
22.02.2014	[n.n.]	K (43 l.)	Zmarła z głodu

[Wpisz cytat z dokumentu lub podsumowanie interesującej kwestii. Pole tekstowe można umieścić w dowolnym miejscu w dokumencie. Użyj karty Narzędzia do rysowania, aby zmienić formatowanie pola tekstowego cytatu.]

PRZYPISY

- ⁱ UNRWA (<http://www.unrwa.org/where-we-work/syria/camp-profiles?field=16>) .
- ⁱⁱ Większość szacunków na koniec lutego 2014 wskazuje na liczbę pomiędzy 17 000 a 20 000 osób nadal pozostających w Jarmuk. Patrz np. UN HCR Living Under Siege, luty 2014, dost. pod adresem <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/SY/LivingUnderSiege.pdf>
- ⁱⁱⁱ UNRWA, Syria Crisis, 28 luty 2014, pod adresem <http://www.unrwa.org/syriacrisis#zoom=5&lat=34.05266&lon=38.49609&layers=00B00T>; UNRWA, Syria regional crisis response July – December 2013, 7 lipca 2013, pod adresem <http://www.unrwa.org/userfiles/201306071557.pdf>. Więcej informacji o palestyńskich uchodźcach w Syrii oraz wpływie konfliktu na ich sytuację, patrz *Palestinian refugees in Syria: Internal crises and international betrayal*, by Alaa al-Barghouthy, analityk praw uchodźców, w Amnesty International, *Mawared*, zima 2014, dostępne pod adresem <http://www.amnestymena.org/ar/Magazine/Issue21/PalestinianRefugeesinSyriaCrisisandBetrayal.aspx?articleID=1125> (dokument w jęz. arabskim).
- ^{iv} PFLP-GC jest palestyńskim ugrupowaniem zbrojnym założonym w 1968 roku przez Ahmeda Jibrila, jako odłam PFLP. Działając na terytorium Syrii organizacja w dużej mierze uzależniona była od władz syryjskich. Przeprowadziła szereg ataków przeciw Izraelowi w latach 70-tych i 80-tych.
- ^v Amnesty International, *Israel must investigate shooting of protesters in Golan* (Index: MDE 15/027/2011), 6 czerwca 2011.
- ^{vi} Oświadczenie *Palestyńskiego centrum Praw Człowieka w Syrii* (PCHR-S), 17 grudnia 2012; VDC, *Forgotten under siege: A special report on the siege of Yarmouk Camp in Damascus and Mo'adameh City in Damascus Suburbs*, September 2013, str 5, dokument dostępny pod adresem: http://www.vdcpsy.info/index.php/en/reports/1379660373#.UwylOvl_tIU, oraz doniesienia uchodźców i aktywistów praw człowieka otrzymany 26 i 27 lutego 2014. Jeden z aktywistów przekazał Amnesty International, że w jego ocenie w tym jednym ataku mogło zginąć nawet 250 cywilów.
- ^{vii} VDC, *Forgotten under siege: A special report on the siege of Yarmouk Camp in Damascus and Mo'adameh City in Damascus Suburbs*, wrzesień 2013, str. 9, dokument dostępny pod adresem: http://www.vdcpsy.info/index.php/en/reports/1379660373#.UwylOvl_tIU
- ^{viii} UNRWA, *UNRWA demands humanitarian access to Yarmouk*, 17 listopada 2013, dokument dostępny pod adresem: <http://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/unrwa-demands-humanitarian-access-yarmouk>
- ^{ix} Amnesty International, *Growing restrictions, Tough conditions: The plight of those fleeing Syria to Jordan* (MDE 16/003/2013), październik 2013, w tym na str. 23-26 Liban, Turcja, Irak i Egipt. Dokument dostępny pod adresem <http://www.amnesty.org/en/library/info/MDE16/003/2013/en>
- ^x Jabhat al-Nusra li Ahl al-Sham min Mujahidi al-Sham fi Sahat al-Jihad (Front Al-Nusra Ludów Lewantu Mudżahedinów Lewantu na ziemiach Dżihadu), grupa znana powszechnie jako Jabhat al-Nusra, jest formacją związana z Al-Kaidą. ISIS, grupa znana jako Islamskie Państwo Iraku i Lewantu, również związana była z Al-Kaidą, jednak przywódcy Al-Kaidy publicznie zdystansowali się od ISIS w lutym 2014. Więcej informacji o obydwu grupach oraz popełnianych przez ISIS zbrodniach w dokumencie Amnesty International, *Rule of Fear: ISIS abuses in detention in northern Syria* (Index: MDE 24/063/2013), grudzień 2013.
- ^{xi} Szacunki z końca lutego 2014 wskazują na liczbę pomiędzy 17 000 a 20 000 osób nadal pozostających na terenie Jarmuk. Patrz np.: UN OCHCR, *Living under siege*, luty 2014, dokument dostępny pod adresem <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/SY/LivingUnderSiege.pdf>
- ^{xii} Profil grupy w serwisie Facebook: <https://www.facebook.com/ActGroup.PalSyria>
- ^{xiii} PAHR-S (nazwa zmieniona później na Palestinian League for Human Rights), *Report documenting casualties of the siege on Yarmouk Camp*, 9 stycznia 2014, dokument dostępny pod adresem <https://www.oximity.com/article/Report-documenting-casualties-of-the-s-1>
- ^{xiv} Strona internetowa grupy: <http://group194.net/english>
- ^{xv} Profil grupy w serwisie Facebook: <https://www.facebook.com/pages/Palestinian-camps-network-newsunion/227152164084488>
- ^{xvi} Atak z użyciem bomby beczkowej nosi znamiona bezpośredniego ataku przeciw cywilom. Wolontariusz PRCS-S twierdził w rozmowie z Amnesty International, że wie o przynajmniej dwóch innych osobach zabitych w tym samym ataku, a inny aktywista praw człowieka i były mieszkaniec obozu przekazał Amnesty International, że kolejne siedem osób zmarło w późniejszym czasie wskutek obrażeń odniesionych w ataku. Zobacz też: Action Group for Palestinians of Syria, *Daily report on the situation of Palestinian refugees in Syria*, 16 stycznia 2014 (dokument w jęz. arabskim).
- ^{xvii} Amnesty International, 'To my Valentine: Death will not part us', 14 luty 2013, dokument dostępny pod adresem <http://livewire.amnesty.org/2013/02/14/to-my-valentine-death-will-not-part-us>
- ^{xviii} Al-Hayat, 'Yarmouk issues a fatwa to allow the eating of cats', 19 października 2012, dostępny pod adresem <http://alhayat.com/Details/563259> (w jęz. arabskim). Amnesty International zna również nagrania wideo mające przedstawiać mężczyznę zabijającego, patroszącego i zjadającego koty, oraz nagranie ukazujące skórę psa, który jakoby miał zostać zabity i zjedzony. Mieszkańcy Jarmuk potwierdzają że obydwa rodzaje zwierząt służą w obozie za pożywienie.
- ^{xix} Fotografia zamieszczona w serwisie Twitter przez grupę Free Syria Media Hub, zatytułowana "On the edge", przedstawia chłopca w obozie Jarmuk, usiłującego doić sukę w celu nakarmienia umierającego z głodu niemowlęcia. Fotografia dostępna pod adresem pic.twitter.com/iNLqsQsndJ
- ^{xx} Patrz nagranie wideo zamieszczone przez Fajer Press w serwisie Youtube, na którym mają być ukazane dzieci pod ostrzałem, na polach na południe od Damaszku: https://www.youtube.com/watch?v=q-3bl47_81c

-
- ^{xxi} Patrz fotografie zamieszczone w serwisie Flickr przez Palestinian Refugees News Network in Syria, dostępne pod adresem: <http://www.flickr.com/photos/117091416@N08/12478364094/lightbox>
- ^{xxii} Patrz http://www.vdc-sy.info/index.php/ar/details/detainees/37546#.UwyM-vl_tIU
- ^{xxiii} Patrz sekcja medyczna VDC, *Forgotten under siege: A special report on the siege of Yarmouk Camp in Damascus and Mo'adamieh City in Damascus Suburbs*, wrzesień 2013, str.11-13, dokument dostępny pod adresem http://www.vdc-sy.info/index.php/en/reports/1379660373#.UwyI0vl_tIU
- ^{xxiv} Amnesty International, 'To my Valentine: Death will not part us', 14 lutego 2013, dokument dostępny pod adresem <http://livewire.amnesty.org/2013/02/14/to-my-valentine-death-will-not-part-us>
- ^{xxv} Amnesty International przeprowadziło w styczniu i lutym 2014 szereg rozmów z dwójgim przedstawicieli PRCS-S oraz wolontariuszem PRCS-S w szpitalu palestyńskim. Ich tożsamość pozostaje niejawna w celu zapewnienia im bezpieczeństwa..
- ^{xxvi} Według opinii ekspertów medycznych badanie moczu pozwala potwierdzić żółtaczkę, jednak nie daje możliwości rozpoznania jej przyczyny. Żółtaczkę mogą wywołać przyczyny inne niż zakażenie wirusem Hep A lub Hep E, w tym zatrucia, inne choroby wątroby oraz malaria. Inne możliwe źródła nie są jednak zakaźne lub nie występują w Syrii. Diagnoza WZW A lub WZW E polega zwykle na badaniu krwi na obecność przeciwciał. We wczesnym stadium choroby sam wirus może być również wykryty w badaniu kału. Stosowane jest zwykle leczenie objawowe, w tym związane z ogólnym osłabieniem i bólami mięśni.
- ^{xxvii} Patrz wpis na stronie VDC, dostępny pod adresem <http://www.vdc-sy.info>
- ^{xxviii} Action Group for Palestinians of Syria, *Palestinian Refugee Victims of Torture and Enforced Disappearance in Syria*, dokument dostępny pod adresem <http://www.actionpal.org> (brak daty publikacji).
- ^{xxix} Patrz wpis na stronie VDC, pod adresem: http://www.vdc-sy.info/index.php/ar/details/martyrs/94769#.UwzLP_mPI0kn
- ^{xxx} AGPS, *Khaled was martyred: Farewell to Khaled Bakraawi* (w jęz. arabskim, brak daty publikacji).
- ^{xxxi} Nazwiska aktywistów Yarmouk Camp News oraz innych aktywistów z Jarmuk podane wg. ich wpisów w mediach społecznościowych i wiadomościach email.
- ^{xxxii} Oświadczenia licznych organizacji związanych z Jarmuk, w tym oświadczenie PAHR-S/PLHR wydane 2 lutego 2014.
- ^{xxxiii} ICCPR Art. 2, 6, 9 i 12
- ^{xxxiiii} ICRC, *Customary International Humanitarian Law: Volume 1: Rules* (MKCK, Zwyczajowe Międzynarodowe Prawo Humanitarne) J-M Henckaerts and L Doswald-Beck, eds, 2005 (ICRC Customary IHL Study).
- ^{xxxv} ICRC Customary IHL Study, Rule 1; patrz również Protokół I, art. 48 oraz Protokół II, art. 12(2).
- ^{xxxvi} ICRC Customary IHL Study, Rule 156, str. 591,593,595-598. Patrz również Statut Rzymski MTK, Art. 8(2)(b)(i) i (ii) oraz 8(2)(e)(i)(ii)(iv) i (xii). Patrz również omówienie w ICRC Customary IHL Study, str.27.
- ^{xxxvii} ICRC Customary IHL Study, Rule 11; Prot. I, Art. 51(4).
- ^{xxxviii} ICRC Customary IHL Study, Rule 12; Prot. I, Art. 51(4)(a).
- ^{xxxix} ICRC Customary IHL Study, Rule 14; Prot. I, Art. 51(5)(b) oraz 57.
- ^{xl} ICRC Customary IHL Study, Rule 156, str. 599-601.
- ^{xli} ICRC Customary IHL Study, Rules 15-21.
- ^{xlii} ICRC Customary IHL Study, Rules 22-24.
- ^{xliii} ICRC Customary IHL Study, Rules 53-56.
- ^{xliiii} ICRC Customary IHL Study, Rule 109-110.
- ^{xliiii} ICRC Customary IHL Study, Rule 103.
- ^{xliiii} ICRC Customary IHL Study, Rule 156, str. 599-601.
- ^{xliiii} Statut Rzymski Międzynarodowego Trybunału Karnego, Art. 7.
- ^{xliiii} Dane statystyczne UN OCHA, dostępne pod adresem: <http://www.unocha.org/cap/appeals/syria-crisishumanitarian-response-2014> ,
oraz dane UNHCR dostępne pod adresem: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>